

PEADIREKTORI EESSÕNA

Hea lugeja!

Mul on heameel esitleda Teile kaitsepolitsei järjekordset, arvult kahekandast aastaraamatut. Jätkates 1998. aastast alguse saanud traditsiooni, oleme ka tänava koondanud järgnevale lehekülgedele lühilevaate kaitsepolitsei tööst 2005. aastal, samuti mõningad meie töövaldkondadega seonduvad tähelepanekud.

Käesoleval aastal möödub 15 aastat kaitsepolitsei taasloomisest. Olen veendunud, et selle mõnes mõttes lühikese, samas aga ka küllalt pika aja jooksul on kaitsepolitseist saanud tugev teenistus, millel on täita oluline roll julgeoleku tagamisel nii Eestis kui ka Euroopa Liidus ja NATO-s.

Meenutades 2005. aastat, ei saa mainimata jätta 7. juulil Londonis toimunud ohvriterohket terrorirünnakut. See oli järjekordne kinnitus, et äärmuslikult meelestatud islami toetajad on valmis ja ühtlasi ka võimelised Euroopas terroriakte toime panema. Murettekitavaim on tõsiasi, et nimetatud terroriakti korraldasid moslemid, kes elasid Ühendkuningriigis juba mitmendat põlve.

Asjaolu, et terroristide ja radikaalse islami toetajate hulka kuulub üha rohkem Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikke, on tõstnud terroriohu taset kogu Euroopas. Liikmesriikide kodanikena on sellistel isikutel võimalus Euroopa Liidu piires vabalt liikuda, mis muudab korrakaitseorganite jaoks tunduvalt keerulisemaks terroristidega seotud isikute tegevuse tõkestamise. Seetõttu on turvalisuse tagamiseks väga oluline tihe koostöö ja kiire teabevahetus teiste riikide ning rahvusvaheliste organisatsioonidega. Euroopa integratsioon ja maailmastumine muudab senisest tunduvalt olulisemaks usalduse olemasolu julgeolekuteenistuse ja riigi elanike vahel. Pean silmas seda, et vaid koostöös on võimalik turvalisuse tagamisel edu saavutada. Terrorismivastane võitlus ei saa ega tohi olla organiseeritud kampaaniana – selle vastu võitlemisega peab tegelema pidevalt, nii Eestis, Euroopas kui ka ülemaailmselt.

Kokkuvõtvalt peab kahetsusega nentima, et ülemaailmse suundumusena tulevad terroristlikud rünnakud aasta-aastalt Eestile geograafiliselt üha lähemale.

Möödunud aastast rääkides ei saa mööda vaadata meile peavalu valmistavast Venemaa agressiivsest Eesti-suunalisest tegevusest. 2005. aastal toimunud kohalike omavalitsuste valimiste eelnend perioodil tuvas kaitsepolitsei Vene Föderatsiooni administratsiooni püüdlused tagada Eesti venekeelsete erakondade läbimurre kohalikesse omavalitsustesse. Selle nimel tegutsesid arvukad Venemaa ametiasutused ja organisatsioonid, samuti Vene Föderatsiooni Suursaatkond Eestis. Erilist aktiivsust näitasid sealjuures üles diplomaatilise katte taha peitunud luureohvitserid. Me ei saa tähelepanuta jätta Eestis toimuvaid protsesse, mis arenevad Vene Föderatsiooni kaasabil, ning mida ei saa nimetada teisiti kui Vene Föderatsiooni sekkumiseks Eesti Vabariigi siseasjadesse. Taolise mõjutustegevuse otsene eesmärk on selge – Vene Föderatsioon vajab oma inimesi otsustusprotsessis, seda nii suuremates kohalikes omavalitsustes kui ka Riigikogus. Seejuures seisavad esikohal Vene Föderatsiooni, mitte Eestis elavate vene keelt kõnelevate isikute huvid.

Jätkasime ka 2005. aastal aktiivset korrupsioonivastast võitlust. Saime jälile mitmetele mahukatele ja keerulistele ametialastele kuritegudele. Andsime kohtu alla 19-liikmelise ametnike grupi, avastasime juhtumi, kui kõrgem riigiametnik võttis üle poole miljoni krooni altkäemaksu. 2005. aastat jäävad meenutama mitmed infotehnoloogia soetuseks tehtud riigihanked ning nendega seotud ametialased kuriteod. Hämmastust tekitab mõnes valdkonnas valitsev eetikapuudus: teisiti ei saa nimetada olukorda, kui tunnustatud infotehnoloogiafirmade juhid on kohtuotsuse üle meedias arutledes seisukohal, et altkäemaksu andmine on samaväärne rikkumine nagu näiteks autoga kiiruse ületamine. See näitab kahte asja: esiteks, teatud osa ühiskonna nihestunud väärtushinnanguid, ning teiseks, korrupsioonivastase võitluse vajalikkust ja olulisust.

Kaitsepolitsei 2005. aasta töösaavutustest rääkides ei saa kindlasti märkimata jätta ka olulist läbimurret mitmete aastate jooksul Tallinnas Lasnamäe piirkonnas toimunud plahvatuste uurimisel.

Tahan kaitsepolitsei nimel tänada kõiki inimesi ja koostööpartnereid, kes aitasid möödunud aastal ühiselt riigi julgeolekut ja kodanike turvalisust tagada.

Huvitavat lugemist ja meeldivat koostööd soovides.

Aldis Alus

KAITSEPOLITSEI PEADIREKTOR

PERSONAL JA KOOLITUS

Sport ja suvemeeleolu Käärikul

Oma tegevuse 15. aastal võib Kaitsepolitsei amet uhkust tunda oma püsiva, kogenud ning professionaalse, kuid samas siiski optimaalses ulatuses uueneva personali üle, mis on taganud – ja tagab ka tulevikus – ameti järjepideva arengu. 2005. aastal jõudis töötajate keskmine vanus 33,8 aastani ning keskmine teenistusstaaz 7 aasta ja 6 kuuni.

Kiiresti arenev keskkond, milles me töötame, seab meile täiendavaid kohustusi ning nõuab üha uusi ja uusi teadmisi. Eriti tuleb uuenevate vajadustega arvestada personalile suunatud koolituste planeerimisel ja korraldamisel – viimaste mahtu on igal aastal eelnevaga võrreldes suurendatud. Maailmas pidevalt suureneva terroriohu tõttu paneb ka kaitsepolitsei järjest rohkem rõhku terrorismivastase võitluse koolitustele. Ühtlasi korraldatakse kõikvõimalikke erinevaid lühiajalisi täiendkoolitusi, et hoida meie töötajate teadmisi ja oskusi pidevalt nõutaval

tasemel. 2005. aastalgi jätkus aktiivne osalemine mitmesugustel riigisisestel ja välisriikides toimunud seminaridel ning konverentsidel.

Kaitsepolitsei ameti töötajate oskuste ja tööalaste saavutuste üheks mõõdupuuks on Eesti iseseisvuspäeval, 24. veebruaril annetatavad riiklikud autasud: 2005. aastal üks Kotkaristi IV klassi ja neli Kotkaristi V klassi teenetemärki ning mitmed Siseministeeriumi ja kaitsepolitsei tänu- ja aukirjad.

Tunnustavalt peab mainima, et kui aastaid tagasi pöördusid meie töötajad keerulisemate juhtumite puhul üsna tihti eksperthinnangute saamiseks partnerteenistuste poole, siis täna anname sagedamini juba meie partneritele nõu. Niisugune edasimineku on saavutatud eelkõige tänu edukale personali otsimisele, koolitamisele ja motiveerimisele.

Töö kõrval ei ole siiski unustatud ka kehakultuuri ja meelelahutust. 2005. aastalgi osalesid kaitsepolitseinikud erinevatel riigiasutuste vahelistel spordivõistlustel (võrk- ja korvpallis) ning ametisisesel spordiüritustel. Samuti jätkus ameti suve- ja talvapäevade ilus traditsioon. Kui talvemõnude nautimine jääb väikesearvulise talispordisõprade hobiks, siis suvepäevad kujutavad juba aastaid endast tõelist pereüritust. 2005. aasta suvepäevade kordaminekule Käärikul aitas kindlasti kaasa suurepärase ilm. Aasta lõppes, nagu tavaliselt, meeleoluka jõulupeoga.

SUHTED AVALIKKUSEGA

Traditsiooniliselt peab Kaitsepolitseiamet igal aastal politseipäeval (12. novembril) meele kahte riigiametnikku, kelle toetus on kaitsepolitseil aidanud mingis konkreetses valdkonnas ühiselt ja edukalt tagada riigi õiguskorda ning kodanike turvalisust. 2005. aasta politseipäeval autasustati siseministri käskkirja alusel nimelise tulirelvaga Päästeameti Demineerimiskeskuse juhatajat Margus Kurvitsat. Kaitsepolitsei peadirektori käskkirjaga aga anti kaitsepolitsei teeneteplaat Piirivalveameti Valga piirivalvepiirkonna logistikaülemale major Meelis Kivile.

Kaitsepolitsei tänab südamest kõiki inimesi, organisatsioone, asutusi ja ettevõtteid, kes aitasid 2005. aastal Kaitsepolitseiametil tugevdada Eesti riigi julgeolekut.

Teeneteplaat major Meelis Kivi'le

Nimeline tulirelv Margus Kurvits'ale

Kaitsepolitsei ameti 2005. aasta parimate koostööpartnerite autasustamine siseministri Kalle Laaneti osavõtul

VASTULUURE

2005. aastal kasvas kõikide Vene Föderatsiooni eriteenistuste (GRU, SVR ja FSB) aktiivsus Eestis märgatavalt. Kaitsepolitsei andmetel tehti lähemiskatseid välismaal lähetuses töötavatele Eesti sõjaväelastele ja diplomaatidele. Samuti üritas FSB jõuliselt värvata isikuid, kellel on sidemeid riigiasutuste ja poliitikaringkondadega. Traditsiooniliselt jätkas FSB nii poliitilise kui ka majandusliku teabe kogumist Eesti-Vene piiriregioonis ning Eesti omavalitsuste suhete jälgimist Venemaa regioonide ja omavalitsustega.

Venemaa Föderaalse Julgeolekuteenistuse (FSB) huvivaldkonnad on laiad, ent viimasel ajal domineerib eelkõige huvi Eesti jõustruktuuride ja Eesti poliitika vastu. FSB on samuti jätkuvalt seotud Eesti vene kogukonna tegevuse mõjutamisega. Alates 2004. aastast on kaitsepolitsei täheldanud ka FSB mõjuoperatsioone Euroopa Liidus, kus on püütud ära kasutada Balti riikidest Euroopa Liidu struktuuridesse tööle asunud inimesi. Mõjuoperatsioonidest väärib kindlasti äramärkimist Europarlamendi juurde Euroopa Vene Alliansi moodustamine, mille stsenaarium kirjutati kokku Peterburis ja kanti suure töövõiduna ette otse FSB peadirektorile.

Nagu varasematel aastatel, nii paistis FSB 2005. aastalgi silma vaenlase kuju otsimise ja loomisega. Näidetena võib tuua 2005. aastal toimunud mitmeid FSB kõlavaid aktsioone "Eesti spioonide tabamiseks", kus peanäitleja rolli täitsid FSB enda agendid. Taolistel lavastustel on mitu eesmärki: külvata oma riigi kodanikesse hirmu, ülistada enda professionaalsust ja valvsust ning näidata "spiooni" tabamisele järgneva meediakampaania abil Eestit kui Venemaale vaenulikku ja ohtlikku riiki. Niisuguste lavastuste üheks režissööriks on FSB keskaparaadi ametnik Aleksandr Harlamov. Kuna A. Harlamov on osalenud ka terves reas Eesti kodanike värbamise katsetes, siis palume kõigil Eesti elanikel, keda fotol kujutatud isik on tülitanud, teavitada sellest Kaitsepolitsei ametit telefonil 6 121 455

Luhtunud propagandaetenduste
režissöör Aleksandr Harlamov

Peremees Kratiga

Riigi julgeoleku seisukohalt kujutab Kaitsepolitsei ameti hinnangul erilist ohtu FSB aktiivne ja jultunud tegevus Venemaal (Eesti elanike värbamine Venemaa-visiitide käigus, äriimeeste mõjutamine viisa saamise ja ärihuvidega), sest Eesti territooriumil läbiviidavaid Venemaa eriteenistuste operatsioone on kaitsepolitseil kergem avastada. Ohu tõsiduse rõhutamiseks ja teadvustamiseks peab kaitsepolitsei seetõttu vajalikuks tungvalt hoiatada kõiki Venemaale reisivaid Eesti kodanikke Vene eriteenistuste lähenemiskatsete eest.

Oma eriülesandeid üritasid 2005. aastal täita ka kõik Vene Föderatsiooni Suursaatkonnas diplomaatilise katte all tegutsevad luurajad. Huvipakkuva tendentsina kasvatas saatkond 2004. aastal kehtestatud viisapiirangute tõttu oma diplomaatide arvu saatkonna kutsel Eestisse lühiajalistesse komanderingutesse (mitte lähetusse) saabuvate diplomaatide ja administratiiv-tehnilise personali näol. Taoliste komanderingute pikkused varieeruvad 5 päevast kuni 130 päevani. 2005. aasta esimesel poolaastal domineerisid 90-päevaste komanderingute taotlused, aasta lõpuks olid oma viisataotlused esitanud juba kokku 22 isikut, kellest paljusid on reaalne alus kahtlustada seotuses Vene luureteenistustega.

Eesti-vastast luuret ja mõjutegevust arendatakse nii-öelda õpiku järgi – põhjalikult ja süsteemselt. Vene luurele huvi pakkuvad isikud "töötatakse läbi" eelnevalt koostatud nimekirja alusel, kasutades selleks vene kogukonna liidritelt ja Eesti riigiametnikelt erinevate võtetega hangitud informatsiooni. Kohapealse luureresidentuuri tähtsaimaks ülesandeks oli 2005. aastal kahtlemata vene kogukonna poliitiliste jõudude ühendamise katsed kohalike omavalitsuste valimistel. Siinkohal tuleb eraldi ära märkida aktiivsus, millega saatkonna nõuniku katte all tegutsev Vene Välisluureteenistuse (SVR) resident Anatoli Dõškant viis siinsete vene parteide esindajatega läbi profülaktilisi vestlusi ning andis soovitusi minna kohalikele valimistele ühtsena.

SVR-i resident Anatoli Dõškant

Vene eriteenistuste roll Venemaa välis- ja majanduspoliitika elluviimisel suureneb jätkuvalt, seda paljuski kõrgete luureametnike siirdumisega mõjukatele ametikohtadele riigiametites ja poliitilistes parteides. Ühe Eestiga seotud ärevusttekitava näitena võib 2005. aastast tuua koostöökohtumise, kus Venemaa delegatsiooni kuulunud kuuest ametnikust viis olid luurekindrali auastmes mehed!!

RIIGISALADUSE KAITSE

Tähtsaimaks saavutuseks riigisaladuse kaitse valdkonnas 2005. aastal tuleb pidada riigiametnike ja tavakodanike teadlikkuse tõusu, millele aitasid kindlasti kaasa nii Kaitsepolitsei ameti koostatud riigisaladuse kaitset käsitlev teatmik kui ka riigiasutustele ja äriühingutele korraldatud 22 koolitust, millel osales kokku üle 500 inimese. Erinevatel põhjustel kirjutati riigisaladuse valdkonnast korduvalt ka meediaväljaannetes. Kahjuks ei võimalda ajakirjandus mitte alati selgitada probleemide olemust, mistõttu riigisaladust on kirjutistes ühelt poolt müstifitseeritud, teisalt aga püütud jätta muljet, et tegemist on ametnike suva järgi salastatud informatsiooniga, mis kogumis taandub formaalsuseks.

Kaitsepolitsei ameti seisukohalt on esmatähtis, et riigisaladusega kokkupuutuvad isikud ei käsitleks teabe riigisaladuseks tunnistamist formaalsusena. Paljud meie liitlasriigid NATOs ja Euroopa Liidus defineerivad riigisaladuse avalikustamisega kaasnevat kahju võimaliku kaotusena elavjõus. Antud aspektist lähtuvalt ei tohi mitte kusagil riigisaladuse valdkonda formaalseks pidada. Riigisaladuseks tunnistatud või muu piiranguga teabele seatakse piirangud tagamaks kaitset vajava teabe paremat säilimist.

Nii riikide kui ka füüsiliste isikute vahel kehtib usalduse põhimõte. See tähendab, et teavet vastu võttes annab riik nõusoleku kaitsta teavet sellisel, nagu teabe avaldaja on pidanud vajalikuks salastatust rakendada. Sama põhimõtet tuleb rangelt järgida ka igapäevasel riigisaladuse töötlemisel. Õigeks ei saa pidada käitumist, kus isik võtab teabe salastatuna vastu, kuid ei käitle seda vastavalt, sest arvab ekslikult, et teabekandjas sisalduv informatsioon ei ole salastatud.

2005. aasta näitas kätte mitmed kitsaskohad Eesti Vabariigi riigisaladuse käitlemisel. Meedias leidis suuremat vastukaja salastatud teabekandjate kaitse nõrk korraldamine välisministeeriumis. Menetlusega ei tuvas-

tatud teabekandjate väljaviimist turvaalalt, kuid salastatud teabekandjad hävitati nõuetekohaselt vormistamata. Kokkuvõttes võib öelda, et riigisaladuse avalikustamist ei toimunud, kuid riigisaladuse kaitse teravikuna ei vastanud nõuetele. Samuti pälvis suurt ajakirjanduse ja avalikkuse tähelepanu kohtuprotsess endise kaitseministri Margus Hansoni üle, kelle kodust varastati portfell salastatud teabekandjatega. Seaduserikkumine seisnes selles, et teabekandjad viidi turvaalalt välja ja jäeti järelevalveta. Nimetatud sündmused on sundinud mitmeid riigiasutusi riigisaladuse kaitsemeetmeid uue pilguga üle vaatama.

Rakendatavate meetmete puhul tuleb jälgida, et kaitstavat teavet ebaseaduslikult ei avalikustataks ehk teisisõnu – juurdepääsuõigusega isik ei tohi salajaste dokumentidega kokku puutuda. Lisaks otsesele ohule tuleb aga vältida ka kaudseid ohte, mille all mõistetakse eelkõige ebaseaduslikku ligipääsu ruumidele, sidevahenditele või infotötlussüsteemidele, kus saladust töödeldakse.

Eesti Vabariigis korraldavad siseriiklikult riigisaladuse kaitset kolm riigiasutust: Kaitsepolitsei amet, Teabeamet ja Kaitsejõudude Peastaap. Kui Teabeamet ja Kaitsejõudude Peastaap tegelevad riigisaladuse kaitse ning riigisaladuse juurdepääsuloa andmisele eelneva julgeolekukontrolli läbiviimisega rohkem asutusesiseselt, siis Kaitsepolitsei amet teostab samu ülesandeid kogu tsiviilsfääris. Teabeamet viib läbi julgeolekukontrolli ameti sees ning Kaitsejõudude Peastaap teostab sama funktsiooni kaitseväes ja Kaitseliidus. Vaatamata riigisaladuse kaitse valdkonna jaotusele eri ametkondade vahel, on Kaitsepolitsei amet ainus ametkond, mis on määratud riigisaladusega seotud rikkumiste kohtuväliseks menetlejaks ning samuti kuritegude kohtueelseks menetlejaks. Seega lasub Kaitsepolitsei ametil peamine roll riigisaladuse kaitse korraldamisel Eestis.

Riigisaladuse seadus ja riigisaladuse kaitse kord sätestavad riigisaladuse juurdepääsuluba omavale isikule, aga samuti riigiasutusele või äriühingule, kus isik töötab, teavitamiskohustuse. Teavitamiskohustused saab jagada kolmeks:

- > teavitamine muutusest isikuandmetes;
- > teavitamine riigisaladuseks tunnistatud teabe käitlemisnõuete rikkumisest;
- > teavitamine püüdest saada ebaseaduslikku juurdepääsu riigisaladusele.

Teavitamine muutustest isikuandmetes on vajalik kahel põhjusel: 1) et iga juurdepääsuloo omanik saaks oma juurdepääsuõigust mistahes hetkel tõendada, 2) et iga juurdepääsuloo kehtivus oleks mistahes hetkel kontrollitav. Nimevahetusel kuulub riigisaladuse juurdepääsuluba vahetamisele sarnaselt isikut tõendavate dokumentidega.

Rünnak riigisaladuse vastu tähendab kaudselt rünnakut riigi julgeolekule. Õigeaegne teavitamine kõikidest riigisaladuseks tunnistatud teabe käitlemisnõuete rikkumistest ning ebaseaduslikest juurdepääsukatsetest aitab:

1. omada pidevat ülevaadet, milline osa salastatud andmetest võib olla ohustatud;
2. tuvastada kõiki rünnakuid kaitset vajava teabe vastu;
3. vältida kahjusid, mis võivad teabe avalikustumisest tingitult ohustada riigi elanikkonda või julgeolekut.

Riigisaladusega reguleeritavad valdkonnad on Eestis aja jooksul pidevalt laienenud. Viimaste aastate kasvu peamiseks põhjuseks oli rahvusvaheliste organisatsioonide salastatud teabe osakaalu suurenemine. Mainimisväärse juurdekasvu tekitas ka ametikohajärgne juurdepääs üksnes "piiratud" tasemega teabele. Siinkohal tuleb rõhutada ja teadvustada, et kuigi "piiratud" tasemega riigisaladus asub hierarhia madalaimal astmel, on siiski tegemist riigisaladusega.

Riigisaladuse seadus ning selle alusel välja antud õigusaktid näevad ette rikkumisest viivitusega teavitamise kohustuse. Kindlasti ei mõelnud seadusandja viivitusega teavitamise all ühe- või kaheaastast perioodi, vaid maksimaalselt lühikest ajakulu – ehk siis tunde või päevi rikkumise tuvastamise hetkest. Kui rikkumistest teavitamine toimub kiiresti, jõutakse ohtu sattunud teave paljudel juhtudel kahjutuks muuta. Enamasti tähendab teabe kahjutuks muutmine salajaste plaanide, ohuprognoside või tegevuskavade ümberõigustamist. Rikkumisest teatamata jätmise korral võib avalikustumine selguda alles mõne raske tagajärje näol, näiteks ohuna inimelule.

MAJANDUSJULGEOLEK

Enamikes riikides on julgeolekuteenistuste ülesandeks lisaks riigi julgeoleku tagamisele ka riigi majandusliku julgeoleku tagamine. Üks sellise kaitsva tegevuse komponente on tööstusjulgeolek ehk riigi tegevus majandussektori kaitsmisel. Tööstusjulgeoleku lahutamatu osa on riigisaladuse töötlemine juriidilises isikus. Kaitsepolitsei ameti väljastatud juriidilise isiku juurdepääsuluba riigisaladuseks tunnistatud teabele annab ettevõttele võimaluse osaleda NATO, Euroopa Liidu või liikmesriigi korraldatavas salastatud hankes. Suuremahuliste hangete võitmine Eesti ettevõtete poolt loob uusi töökohti ning toetab tervikuna Eesti majanduskasvu.

Kõikjal maailmas peavad ettevõtted infoleket ja teadmiste vargust tunduvalt ohtlikumaks kui näiteks tulekahjusid. Tulekahju puhul info hävib, info varguse korral aga saab ettevõtte suure tööeasusega endale hästi informeeritud konkurenti, kelle arenduskulud on varastatud teabe tõttu tunduvalt väiksemad, mistõttu ta saab toota odavamalt ning omandab turul konkurentsieelise. Tänapäeval võib eristada riiklikku ja ettevõtete tööstusspionaaži. Riigi puhul on huvi suunatud peamiselt tehnilise arengu kiirendamisele ning arenduskulude kokkuhoiule, et teostada oma sõjalisi, tehnilisi, poliitilisi ja majanduslikke programme. Ettevõtete puhul on huvi suunatud kasumi suurendamisele arenduskulude kokkuhoiu kaudu.

Teema lõpetuseks väljavõte ühest riigiametniku seletuskirjast, mille negatiivsest eeskujust mitte mingil juhul lähtuda ei tohiks: *"Ma teadsin, et neid dokumente ei tohi panna prügikasti ning seetõttu panin need prügikasti kõrvale."* Kommentaarid on siin ilmselt liigsed.

Üha kiiremini arenev Eesti majandus, kasvav moderniseerumine ning üleilmastumine nõuab ka Eesti riigilt, ettevõtelt ja kodanikelt suuremat tähelepanu majandusjulgeoleku tagamisel. Tänu edusammudele uudsete tehnoloogiate arendamisel ja rakendamisel suureneb ka teiste riikide eriteenistuste huvi. Viimaste eesmärk on informatsiooni hankimine teaduslike saavutuste, uue tehnoloogia, erinevate uuringute jms kohta. Sihtmärgiks olevale ettevõttele võib tööstusspionaaži põhjustada väga raskeid tagajärgi – majanduslikust kahjust kuni laostumise ja likvideerimiseni.

Eesti küllaltki liberaalne majandus- ja soodne makskliima soodustavad eelkõige Venemaa kapitali sissevoolu ning seoses sellega kasvavad ka julgeolekuohud. Siinkohal on oluline mainida Vene presidendi Vladimir Putini avaldust 20. detsembrist 2005, et järjest aktuaalsemaks muutub informatsiooniline julgeolek, kodumaise äri kaitsmine välisturgudel *"ning seal talle võrdse ja turvalise konkurentsikeskkonna tagamine"*. Seejuures tuleb V. Putini sõnul nende ülesannete täitmisse aktiivsemalt kaasata Venemaa eriteenistuste, sealhulgas Välisluureteenistuse (SVR) võimsat tehnilist ja intellektuaalset potentsiaali.

2005. aastal täheldaski kaitsepolitsei Eestis diplomaatilise katte all tegutsevate SVRI ohvitseride aktiivsust just majandussfääris. Kõnealusel valdkonnas ilmnes Föderaalsete Julgeolekuteenistuse (FSB) aktiivsus, kes on energiliselt toetanud Vene kapitali ekspansiooni lähiriikidesse. Samuti on FSB terrorismivastase võitluse sildi all imbinud erinevatesse majandusstruktuuridesse ja valdkondadesse. Ehkki vabaturumajanduse konkurentsi tingimustes on ettevõtlusriskide maandamine ettevõtte

enda probleem, on just riikliku välisluure tõkestamisel otstarbekas ning vajalik ettevõtja ja julgeolekuasutuste dialoog.

Majanduslik julgeolek ei hõlma aga ainult riiklikku vastuluuret: oluline on ka riikliku otsustusmehhanismi sõltumatus väliskapitaliga seotud isikute mõjutustegevusest. Sageli on küllaltki raske tuvastada, kas lobitöö puhul tegutsetakse firma või riigi huvides või koguni mõlema huvides korraga. Eesti majanduse suhtelist väiksust arvestades tuleb suuremat tähelepanu pöörata ärialastele konsolideerimistendentsidele – eriti väljastpoolt Euroopa Liitu pärineva kapitali puhul. Ilmselge tõendi, et ettevõtja peab maandama ka poliitilised riskid, andis hiljutine Ukraina-Vene gaasitüli. Eesti ettevõtjad peaksid tähelepanelikult jälgima Venemaa (poliitilisi) arenguid, kus on selgelt näha eraettevõtjate suur sõltuvus riiklikest struktuuridest ja kasvav riigistamine. Tänapäevane välismaine äripartner, kes saavutab mõnes riigile olulises sektoris liiga suure osakaalu, võib aastate pärast hakata mõjutama riigi sise- ja välispoliitikat.

Viimastel aastatel on Eestis transiidi valdkonnas oma majanduslikku haaret aktiivselt laiendanud Gennadi Timtšenko ja Severstalransi tandem, kes püüavad suurendada oma osakaalu transiidiahelas ning teevad ärihuvidega seotud kontaktisikute kaudu lobitööd Eesti riigiametites ja poliitilistes ringkondades. Oluline on võrdsete konkurentsitingimuste tagamine, välistamaks võimalust, et majanduslike huvide realiseerimise kõrval ei tegeldaks muuga – kas siis isiklikes või riiklikes huvides. Oleme täheldanud tendentsi, et siinsed pidevas rahahädas vene kaasmaalaste organisatsioonid (raha kasutatakse sageli isiklikuks otstarbeks!) on hakanud katsetama Venemaal äri ajavate Eesti ettevõtjate suhtes katteta survemehhanisme – à la kui meid ei rahasta, siis äri ajada ei saa.

Kaitsepolitsei täheldas 2005. aastal taas Venemaa poliitilistes ringkondades kasvavat survet kasutada Eesti poliitiliseks mõjutamiseks majanduslikke hoobasid. Eriti usin vastavate ähvarduste esitamisel erinevatel majandusfoorumitel oli Vene Föderatsiooni Presidendi Administratsiooni Välismaaga Regioonidevahelise ja Kultuurisidemete Arendamise Valitsuse juht Modest Kolerov, kelle tegevus tõestab, et tema maailmanägemuses pole Eesti-Vene vaheline suhe vastastikusel kasulikkusel baseeruv partnerlussuhe, vaid ühepoolne alluvussuhe.

PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE

2005. aastal jätkus aktiivne "kaasmaalaste teema" rakendamine Vene Föderatsiooni Balti-suunaliste välispoliitiliste eesmärkide saavutamise vankri ette. Nn kaasmaalaste huvide kaitsmine seisneb jätkuvalt sisuliselt kaasmaalaskonna mõjutamise kaudu endale trumpide hankimises välispoliitiliseks retoorikaks. Kaasmaalaste kaitsmise puhul on ilmselgelt tegemist Venemaa enda elanikkonnale mõeldud propagandistliku mõjutustegevusega. Alates Eesti liitumisest Euroopa Liiduga on uue tendentsina esile kerkinud Venemaa soov kasutada siinseid kaasmaalaste organisatsioone ja vene parteisid Venemaa välispoliitilistes huvides Europarlamendis ning mujal, et nende kaudu mõjutada Eesti sisepoliitilist olukorda.

Venemaa välispoliitika elluviimise peamised institutsioonid on jätkuvalt Vene Föderatsiooni Presidendi Administratsioon, välisministeerium ja Riigiduuma. Ehkki ka 2005. aastal toimusid Vene Föderatsiooni Presidendi Administratsioonis ja välisministeeriumis administratiivreformist tulenevad muudatused, ei toonud need endaga kaasa muudatusi suhetes Eestiga. Tervikuna muutus Venemaa välispoliitika 2005. aastal veelgi jäigemaks – seda eriti nn lähivälismaa (SRÜ ja Balti riigid) suhtes. Jäiga Eesti-vastase poliitika ilmekate näidetena võib nimetada piirilepingi allkirja tühistamist ja Eesti välisministrile viisa andmisest keeldumist. Selgelt on näha, et Venemaa välispoliitikas kasvab majanduslik surve ja jõuga ähvardamine, millega kaasneb intensiivne Eesti-vastane propagandategevus.

2004. aastal nõrgenenud Vene Föderatsiooni Presidendi Administratsiooni kontroll kaasmaalaste küsimuses tugevnes 2005. aastal taas. Seda kinnitab 22. veebruaril 2005 loodud Välismaaga Regioonidevahelise ja Kultuurisidemete Arendamise Valitsus (VRKAV), mille juhiks määrati poliititehnoloogiate ja propaganda spetsialist Modest Kolerov, kes allub omakorda administratsiooni juhile Sergei Sobjaninile. Valitsuse loomise peamine põhjus oli Moskva poliitika läbikukkumine seoses Gruusias, Ukrainas ja Moldovas toimunud pöördeliste sündmustega. VRKAVi ametlike ülesannete hulka kuulub sidemete tugevdamine välismaal elavate kaasmaalastega, tegelikuks eesmärgiks võib aga pidada eelkõige vene diasporaa konsolideerimist lähiriikides ning "lähivälismaal" elavate vene kogukondade ja nende asukohamaade elanike infopoliitilist mõjutamist Moskva huvides – seda eriti pärast mitmetes SRÜ riikides toimunud liberaalseid revolutsioone. Vene Föderatsiooni Presidendi Administratsiooni rollist tulenevalt kannab Venemaa valitsus nimetatud organile kord kvartalis ette suhete olukorrast Balti riikidega.

Oluliselt aktiveerus 2005. aastal kaasmaalaste küsimuses Vene Föderatsiooni Välisministeerium, samuti VF Suursaatkond Tallinnas, kusjuures mõlema roll muutus varasemast märksa suunavamaks. Näiteks püstitas saatkond erinevatele kaasmaalaste organisatsioonidele otseselt mitmeid ülesandeid ja jagas tegevuskäsku. Efekttiivse mõjutusvahendina kasutasid ministeerium ja saatkond loomulikult rahalisi vahendeid.

Venemaa Tallinna suursaatkond juhib otseselt või kaudselt kõige olulisemaid kaasmaalaste organisatsioone, nagu Eestis Asuvate Venemaa Kaasmaalaste Ühingute Liit koos allorganisatsioonidega ning

Inimõiguste Teabekeskus, mis sõltuvad ka otseselt saatkonna rahastamisest. Nimetatud organisatsioonide liidrid omavad peaaegu igapäevaseid kontakte Vene saatkonna ja välisministeeriumiga, kust saavad juhi-seid edasiseks tegevuseks ning rahalist toetust oma ürituste läbiviimiseks. Omalt poolt edastavad need organisatsioonid saatkonnale pidevat informatsiooni nii oma tegevuse kui ka Eesti poliitilisel maastikul toimuva kohta. Samuti koostavad nad saatkonnale ülevaateid ja analüüse, mida kasutatakse Venemaa edasise välispoliitika kavandamiseks.

Vene välisministeeriumi tegevust (seoses Baltikumiga) iseloomustas 2005. aastal ka üldine Eesti, Läti ja Leedu vastane propaganda ning venekeelse elanikkonna "õiguste kaitsmine". Eestit püütakse pidevalt näidata kui probleemset riiki, Eesti "destruktiivsele käitumisele" viidatakse kõikide kontaktide tasandil nii Vene välisesindustes kui ka rahvusvahelistes organisatsioonides. Suhtlemisel NATO ja ELiga rõhutavad Vene välisministeeriumi ametnikud, et Balti riikide probleemid venekeelse elanikkonnaga diskrediteerivad organisatsioone endid.

27. aprillil 2005 toimus Moskvas Vene Föderatsiooni Välisministeeriumi Diplomaatilises Akadeemias Venemaa kaasmaalastele orienteeritud teaduslik konverents "Eliidi vahetus ning valimised SRÜ ja Balti riikides". Konverentsi korraldas Vene Välisministeeriumi Diplomaatiline Akadeemia koostöös Kaasaegse Diasporaa Instituudiga, peamiseks teemaks SRÜ ja Balti riikide areng ning nende poliitilises eliidis toimuvad protsessid. Korraldajate ettekujutuse kohaselt toimub nimetatud riikides murrangeriit, mis on seotud poliitilise eliidi ja põlvkondade vahetusega, aga ka poliitiliste ja majanduslike põhjustega. Muutuste iseloom sõltub korraldajate sõnul Venemaa kui võtmeriigi rollist. Antud kontekstis arutati konverentsil Venemaa välispoliitikat ja meetodeid SRÜ ning Balti riikides. Arutellu kaasati SRÜ ja Balti riikide vene eksperte, riiklike ja ühiskondlike struktuuride esindajaid ning ajakirjanikke.

Moskvas toimunud konverents ja seal tõstatatud teemad kinnitavad veelkord tõsiasja, et Venemaa üritab jätkuvalt saavutada mõjuvõimu endiste NSV Liidu riikide, sealhulgas Eesti üle, sekkudes oma kaasmaalaspoliitikaga sageli nimetatud riikide siseasjadesse. Eelkõige püütakse poliitilise ja informatsioonilise, aga ka jõulise kultuurilise mõjutamise kaudu nendes riikides elavat vene kogukonda rakendada Venemaa riiklikes huvides. Gruusia, Ukraina ja Moldova läänemeelse orientatsiooni tõttu on Kreml asunud üsnagi palavikuliselt ümber hindama senise mõjutamise tõhusust. Selle protsessi üheks indikaatoriks on Modest Kolerovi juhitava uue struktuuriüksuse moodustamine.

Osana Balti riikide suhtes aetavast diferentseeritud välispoliitilisest joonest rõhutatakse ajaloo, eelkõige Teise maailmasõja käsitlust. Nii on Vene välisministeerium algatanud idee luua Vene Föderatsiooni Julgeolekunõukogus ajaloo väärkäsitluste vastumeetmete väljatöötamise töögrupp. Sarnane töögrupp on juba loodud Vene kaitseministeeriumis. Nimetatud teemade osas on Balti riikide diskrediteerimise eesmärgil peetud vajalikuks tihendada ka Vene välisministeeriumi koostööd Venemaa ja rahvusvaheliste juudi organisatsioonidega.

Modest Kolerov

Modest Kolerov ja infoagentuur Regnum

Nagu eespool juba mainitud, loodi 22. veebruaril 2005 Vene Föderatsiooni Presidendi Administratsioonis uus struktuuriüksus – Välismaaga Regioonidevahelise ja Kultuurisidemete Arendamise Valitsus (VRKAV), mille juhiks määrati endine infoportaali Regnum peatoimetaja Modest Kolerov. Senise lühikese ametiaja jooksul Presidendi Administratsioonis on M. Kolerov sageli esinenud Eesti suhtes negatiivsete või vaenulike avaldustega. Oma eesmärgide saavutamiseks on ta tihti kasutanud Venemaa infoagentuuri Regnum (www.regnum.ru). Kaitsepolitsei hinnangul ei ole Regnum pelgalt tavaline informatsiooniagentuur, vaid Venemaa võimuladaviku ja eriteenistuste kontrollitav struktuur, mille kaudu üritatakse mõjutada sisepoliitilist olukorda nn lähivälismaa riikides Venemaale kasulikus suunas.

Just Modest Kolerovi tegutsemisega võib seostada asjaolu, et enam ei eraldata kaasmaalastele raha otsetoetustena, vaid 2006. aastaks on Venemaa riigieelarves planeeritud 500 miljonit rubla vene mittetulundusühingute finantseerimiseks. Seejuures hakkab raha eraldama VF Presidendi Administratsioon. 2005. aastal täheldati VRKAVi katseid sekkuda Eesti sisepoliitikasse seoses kohalike omavalitsuste valimisega, eesmärgiks ühendada Eesti venekeelsed poliitilised jõud. Modest Kolerov ähvardas 2005. aastal oma sõnavõttudes kasutada Balti riikide vastu ka majanduslikke hoobasid. Samuti on M. Kolerovi valitsus tähelepanelikult jälginud soome-ugri hõimurahvaste temaatikat (Marimaa) ning viidanud, et tegemist on soome-ugri rahvusriikide survevahendiga.

M. Kolerov soovis ajavahemikul 03.–04.10.2005 külastada Eestit, eesmärgiga osaleda Eestimaa Ühendatud Rahvapartei (EÜRP) baasil moodustatud valimisnimekirja Kodanikuinitsiatiiv – Valimised 2005 valimisüritustel ning konsolideerida vene kogukonda nimetatud partei ümber. Erinevatel põhjustel M. Kolerov aga Eestit külastada ei saanud ning tema jõupingutused kohalike valimiste eel vene kogukonnaga manipuleerida luhtusid. 26.–27.10.2005 osales M. Kolerov Peterburis fondi "Euroregioon Livoonia" korraldatud konverentsil "Balti transiit ja majandusjulgeolek", kus ta süüdistas Balti riike ja teisi Venemaa naabreid topeltstandardite rakendamises majandusjulgeoleku küsimustes ning sidus

majandusküsimuste lahendamise poliitiliste küsimuste lahendamisega.

Peterburi foorumi järel külastas M. Kolerov 07.–10.11.2005 Lätit. Ta alustas oma Läti visiiti väga bravuurikalt, tehes juba lennujaamas pressile Lätit ründavaid avaldusi, hiljem ta toon veidi pehmenes. Siiski ei loobunud M. Kolerov kogu visiidi jooksul kahe asja rõhutamist:

1. Venemaa kaasmaalaste–poliitika ei kuulu vaidlustamisele;
2. ajalooa seotud küsimustes Venemaa Läti (Balti riikide) ees ei vabanda.

Antifašistliku Komitee korraldatud aktsioonid

2005. aastal jätkas oma Eesti-vastast tegevust propagandistliku nimetusega mittetulundusühing Ühiskondlik Liit Uusfašismi ja Rahvusliku Vaenu Vastu (MTÜ ÜLURVV; mugandatult Antifašistlik Komitee), korraldades vene kogukonna noorsoole orienteeritud tendentslikke, Nõukogude okupatsioonirežiimi õigustavaid ajalooteemalisi loenguid Maardu koolides. 18.03.2005 toimus Kallavere Keskkoolis ÜLURVV korraldatud loeng "Kevad 1945", mille peakorraldajateks olid Antifašistliku Komitee ideoloogid Andrei Zarenkov ja Maardu linnapea Georgi Böstrov. Lektoritena esinesid loengul ÜLURVV juhatuse liikmed Arnold Meri ja Uno Laht. Neist Arnold Meri on kahtlustatav inimsusvastases kuriteos Hiiumaa elanike 1949. aasta märtsiküüditamise ajal, Uno Laht aga metsavendadele jahti pidanud endine Nõukogude Liidu julgeolekutöötaja.

Loenguseeria idee autor ja põhifinantseerija oli Venemaal resideeriv Vene infoagentuuri Regnum korrespondent Dmitri Kondrašov. Üritusse kaasati ka Veteranide Organisatsioonide Liidu (VOL) Maardu allorganisatsiooni esimees Vladimir Zaitsev. A. Meri oli varemgi Maardu Gümnaasiumis sarnase loengusarjaga esinenud. Loengu põhisõnum kooliõpilastele oli, et Venemaa ei okupeerinud Eestit, nagu seda Eesti ajalooõpikud ja üldsus väidavad, vaid Eesti astus ise vabatahtlikult NSVLi koosseisu. Loengu finantseerija Dmitri Kondrašov avaldas vahetult enne seda Eestimaa Ühendatud Rahvapartei (EÜRP) pressiteenistuse nimel venekeelse Delfi arvamusrubriigis Nõukogude Liidu aegsest

Endine NSVLiidu julgeolekutöötaja ja "antifašist" Uno Laht

Kogukonna esindaja aruandluskohustustes

retoorikast kubiseva ebaobjektiivse ajalookäsitluse. Tähelepanuväärne on seegi, et D. Kondrašov ei informeerinud EÜRP nimel ilmuvast kirjast eelnevalt isegi mitte partei toonast esimeest Jevgeni Tombergi.

Huvitava faktina väärib märkimist, et Dmitri Kondrašov on varem töötanud EÜRP nõunikuna ja M. Kolerovi alluvana infoagentuuris *Regnum*. Enne seda oli mees aga tänaseks tegevuse lõpetanud noorteühingu Front ideoloog ja asutaja. Nagu me ühes oma varasemas aastaraamatus kajastasime, viisid Frondi liikmed 2003. aasta märtsis USA saatkonna ees läbi piketi, millest kasvas välja ebaseaduslik massirahutus.

22.09.2005 tähistasid Teises maailmasõjas Punaarmees võidelnud peamiselt vene rahvusest sõjaveteranid nn Tallinna fašistlikest vägedest vabastamise aastapäeva (eestlastele jääb see päev alatiseks meenutama seadusliku Otto Tiefi valitsuse vägivaldset likvideerimist ja pealinna taasokupeerimist Punaarmee poolt). Ürituse eestvedajateks olid Veteranide Organisatsioonide Liit (VOL) ning Tallinna veterane koondav Relvajõudude ja Sõjaveteranide Liit. Nagu eelnevatelgi aastatel, toimus lillede ja pärgade asetamine kalmistutele ning Tõnismäe monumendi juurde. Aset leidis ka pidulik aktus tervitussõnavõttudega.

Lisaks veteranide sektsiooni eestvedamisel läbiviidud mälestustseremoniale korraldas eraldi aktsiooni MTÜ Ühiskondlik Liit Uusfašismi ja Rahvusliku Vaenu Vastu, tehes seda koostöös põhiliselt Eestimaa Ühendatud Rahvapartei baasil moodustatud valimisliiduga Kodanikuinitsiatiiv – Valimised 2005. Ürituse Eesti-poolsed läbiviijad olid EÜRP aktivistid Andrei Zarenkov (ühtlasi MTÜ ÜLURVV juht) ja Georgi

Böstrov, kes soovisid Peterburis valmistatud tõrviku abil Eestisse tuua sealse Piskarjovi memoriaali igavesest tulest läidetud leegi, et süüdata mälestusküünal Tõnismäe memoriaali juures.

Propagandistliku aktsiooni idee pärines jällegi Venemaalt ning taas Vene infoagentuuri *Regnum* endiselt Eesti korrespondendilt Dmitri Kondrašovilt, kes elab praegu Peterburis. Küünla süütamise aktsiooni kuraator ja peafinantseerija oli aga Vene Föderatsiooni Presidendi Administratsiooni Välismaa Regioonidevahelise ja Kultuurisidemete Arendamise Valitsuse ülem Modest Kolerov, kelle kaudu oli "projekti" kaasatud ka Venemaa võimupartei Ühtne Venemaa. Ühtne Venemaa Peterburi regionaalse poliitnõukogu sekretär Vadim Tjulpanov süütas meediatähelepanu all 21.09.2005 Piskarjovi mälestusmemoriaali juures Tallinnasse toimetatava tõrviku.

21.09.2005 kell 15 toimus Jaanilinnas tõrviku ja küünla üleandmine Andrei Zarenkovile, Georgi Böstrovile ning Narva veteranide sektsiooni esindajatele, kes jõudsid Narva maanteeasilla kaudu jalgsi Eesti piirile tagasi kell 16. Vene Föderatsiooni piirivalve andis korralduse spetsiaalselt tule transportimiseks mõeldud tõrvik piiritsoonis ära kustutada. 22.09.2005 õhtul aga asus infoportaal *Regnum* levitama Andrei Zarenkovi kommentaari selle kohta, et Eesti meedia teade tõrviku kustutamisest Vene piirivalve poolt on desinformatsioon ning tõrviku kustutas Eesti piirivalve. Eestisse saabudes tehti Narva maanteepiiripunkti ees nimetatud isikutest foto ja suunduti edasi Narva Vene Kodanike Liidu koosolekule tõrvikut esitlema. A. Zarenkov esines sõnavõtuga tõrviku saamisloost, ajaloosündmusist ning mälestuspäevast.

Tuntud tundmatuga

22.09.2005 kell 09.00 kogunesid MTÜ Ühiskondlik Liit Uusfašismi ja Rahvusliku Vaenu Vastu liidrid eesotsas Andrei Zarenkovi, Georgi Böstrovi, Arnold Meri, Uno Lahe ja Vladimir Velmaniga Tõnismäe monumendi juurde, kus süütasid Peterburist toodud mälestusküünla. Kuna tõrvik kustutati piiril, süütas Andrei Zarenkov selle tulemasinaga. Aktsiooni oli kajastama kutsunud siinsete eesti- ja venekeelsete meediaväljaannete esindajad ning *Pervõi Baltiiski Kanali* ja STV võttegrupid. Andrei Zarenkov jäi Tõnismäele kuni kella 13-ni, andis intervjuusid ning jagas veteranidele lilli, tehes nii sisuliselt ka propagandat valimisliidule Kodanikuinitsiatiiv – Valimised 2005.

Eesti suhtes vaenuliku meelestatuse, samuti otsese laimu levitamise poolest tuntud infoportaalist Regnum levis teave Tõnismäel toimuva kohta edasi teistesse Venemaa infokanalitesse. Portaal jätkas aktiivset info edastamist sündmuse toimumise ajal ja tegi kokkuvõtteid sündmusele järgnenud päevalgi. Sündmuse kajastamisel afišeeriti korduvalt kaudselt Eesti ja fašismi seost. Näiteks edastati Andrei Zarenkovi tsitaat, mille kohaselt *“üritusel süüdatav küünal aitab kaasa sellele, et fašism Eestisse enam kunagi ei naaseks”*. A. Zarenkovi avalduses viidati samuti korduvalt *“mitmete Eestis tegutsevate jõudude takistustele”* Antifašistliku Komitee tegemistele.

Euroopa Vene Partei loomise katsed

2005. aastal jätkas Venemaa Euroopa Liidu Vene Partei loomise katseid – eesmärgiks oma mõjuvõimu laiendamine ja tugevdamine Euroopas. Nagu me juba oma eelmises aastaraamatus märkisime, tahetakse kõlavanimelise partei näol luua Euroopa Liidu põhimõtteid eiravat etnilisel baasil põhinevat parteid Euroopa Liidu liikmesriikides elavate venelaste ühendamiseks ja *“nende huvide kaitseks”*.

Tähelepanuväärne sündmus kaasmaalaspoliitikas oli 17.–18.06.2005 Brüsselis toimunud konverents “Euroopa Liidu venekeelne elanikkond: kodanikuühiskonna kujunemine”, kus loodi kaks üle-euroopalist vene kogukonnale suunatud ühendust – Euroopa Liidu Vene Parteide Föderatsioon (ELVPF) ja Euroopa Vene Allianss (EVA). Tegemist oli jär-

jekordse Euroopa Liidu Vene Partei loomiseks 04.06.2004 Prahas moodustatud initsiatiivgrupi kogunemisega.

Konverentsi korraldas koostöös Euroopa Parlamendi Roheliste ja Euroopa Vabaliidu fraktsioonidega Europarlamendi saadik, Läti venekeelse poliitilise ühenduse Inimõiguste Eest Ühtses Lätis (IEÜL) liider ning Läti äärmusliku Natsionaalbolševistliku Partei (NBP) üks eestkõneleja Tatjana Ždanok. Konverentsil osales ligi 40 inimest mitmete Euroopa Liidu liikmesmaade vene kogukondade mõjuorganisatsioonidest ja Venemaalt. Kohal olid esindajad Lätist, Leedust, Eestist, Tšehhist, Hispaaniast, Soomest, Rootsist, Iirimaalt, Inglismaalt, Portugalist, Austriast, Norrast, Belgiast, Itaaliast, Taanist, Küprosel, Ungarist, Saksamaalt, Prantsusmaalt, Kreekast ja Venemaalt. Eesti elanikest viibis konverentsil Vene Erakond Eestis (VEE) aseesimees Gennadi Afanasjev, kellele Läti Vabariik kohaldas 2005. aastal sissesõidu keelu.

Euroopa Liidu Vene Parteide Föderatsioon (ELVPF) on põhikirja järgi juuriidiline isik Prantsusmaa 1901. aasta assotsiatsiooniseaduse alusel. Föderatsiooni kuuluvad ELi venekeelse elanikkonna huve kaitsvad parteid. Organisatsiooni ülesanneteks on nende tegevuse koordineerimine ja kogemuste vahetamine. Organisatsiooni eesmärgid kattuvad poliitilises platvormis toodutega ning nende saavutamiseks ette nähtud tegutsemismeetoditeks on konverentsid, diskussioonid, õppekursused, misioonid faktide kogumiseks, informatsioonikampaaniad, lobitöö organiseerimine ja otsetoimeaktsioonid (*акции прямого действия*). ELVPF koordineerib ka oma liikmetele abi osutamist Euroopa Liidu riikides toimivas valimiseelses võitluses.

Euroopa Vene Alliansi (EVA) ja Euroopa Liidu Vene Parteide Föderatsiooni (ELVPF) eesmärgid on sarnased, kuid erinevalt ELVPFist, mis tegeleb venekeelsete parteidega, on EVA tegevus suunatud venekeelsele kogukonnale tervikuna ning alliansi tegevusruumiks on lisaks ELile ka Euroopa majandusruum (*Европейская экономическая пространство* – arvatavasti peetakse sellesse kuuluvaks ka Venemaad). EVA liikmeks saab astuda iga teovõimeline vähemalt 18-aastane isik, kes esitab kirjaliku avalduse ja vähemalt kolme erinevas riigis elava alliansi liikme

Rahumeelne "ekskursant" Levs Vasiljevs
Lätis oma seisukohti tõestamas

soovitused. Liikme vastuvõtmise otsustab alliansi juhatus. Organisatsiooni kõrgeim juhtorgan on Euroopa Vene Kogu (*Европейский Русский Собор*), mis kutsutakse kokku kord aastas ja milles võivad osaleda kõik liikmed. Kogu valib juhatuse, selle juhataja ning revidendi.

Venemaa edasisteks välispoliitilisteks prioriteetideks seoses Euroopa Liidu Vene Parteide Föderatsiooni ja Euroopa Vene Alliansiga on eelkõige kaasmaalaste organisatsioonide ning vene parteide kasutamine oma välispoliitilistes huvides suhetes Euroopa Liiduga, millega kaasneb ka püüd mõjutada Eesti sisepoliitikat.

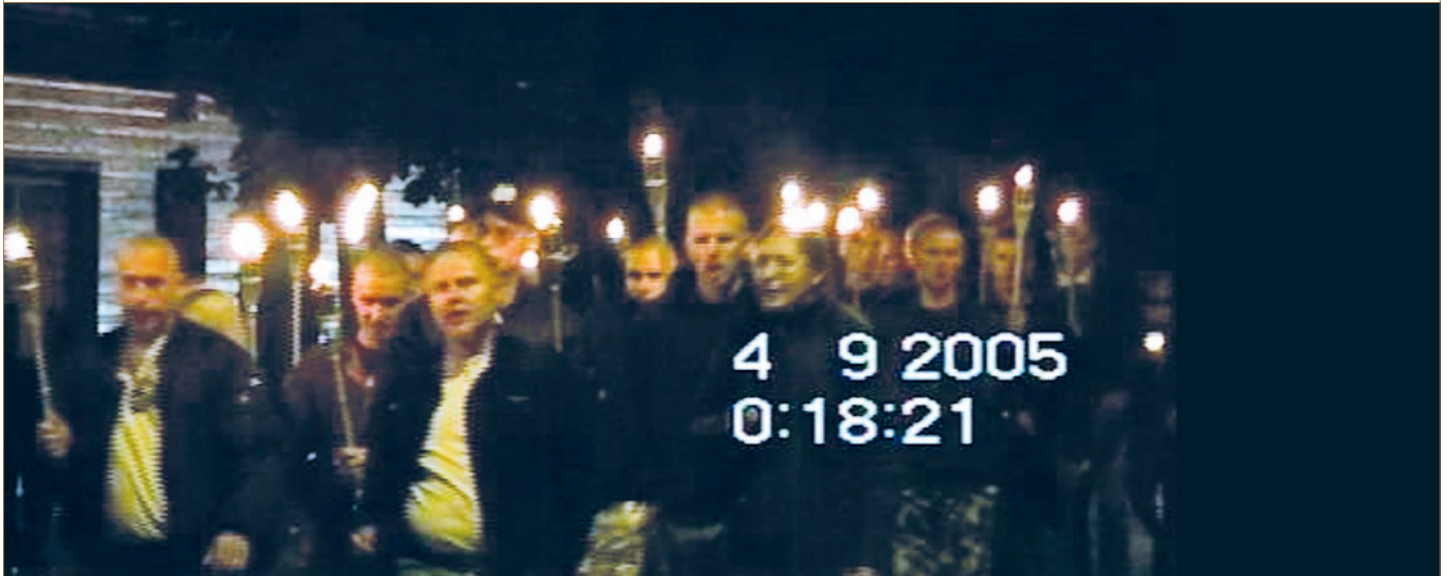
Eestiga seoses väärib märkimist just Läti vene äärmuslaste esindaja T. Ždanoki initsiatiiv korraldada vahetult enne Eesti kohalike omavalitsuste valimisi Narvas Euroopa vene liikumiste konverents, eesmärgiga tõsta ja propageerida valimistel kandideerinud vene parteide esindajate populaarsust. Vanamoodsa meetodina võib mainida T. Ždanoki katset tuua Eestisse suures koguses oma äärmuslikke vaateid propageerivaid lendlehti.

Prognoosime 2006. aastaks kaasmaalaste temaatika ja poliitika edasist reformimist. Põhiliseks kujuneb mitte niivõrd otsene rahaline toetus kaasmaalastele, vaid mitmesuguste soodustuste tegemine. Välispoliitilisel tasandil jätkub kaasmaalaste temaatika rõhutamine nn inimõiguste kaitse aspektist, seda eelkõige rõhuasetusega tegevusele rahvusvahelistes organisatsioonides (EL, NATO, OSCE, ÜRO) ning Eesti mõjutamisele nende organisatsioonide kaudu.

EKSTREMISM

Rääkides poliitilisest ekstremismist ja selle ekspordist Eestisse, ei saa kuidagi mööda minna Läti Vabariigis toimuvast. 25.02.2005 suutsid Läti natsionaalbolševikud õiguskaitseorganite protestidele vaatamata oma tegevuse Läti ettevõtete registris mittetulundusühingu NBP nime all legaliseerida. Samuti registreeris end mittetulundusühinguna NBP liitlane – Läti AKM, mis on sisuliselt ülevenemaalise liikumise Punase Noorsoo Avangard (*Авангард красной молодёжи*) allorganisatsioon.

12.03.2005 toimusid Lätis kohalike omavalitsuste valimised. Üheks poliitiliseks jõuks, millele nii Venemaa ametlikud institutsioonid (näiteks välisministeerium ja Moskva linnavalitsus) kui ka ühiskondlikud organisatsioonid (näiteks Moskva Juri Dolgoruki Fond) tegid peamise panuse, oli ühendus Inimõiguste Eest Ühtses Lätis. Viimane tegi valimiskampaania ajal varjatult koostööd äärmuslastega: Jevgeni Ossipovi juhitava marurahvusliku Läti Natsionaaldemokraatliku Parteiga (*barkašovlased*) ja seadusega korduvalt pahuksis olnud Natsionaalbolševistliku Parteiga (*limonovlased*). Esines juhtumeid, kus Inimõiguste Eest Ühtses Lätis asus avalikult kaitsma äärmuslasi, kelle tegevust õiguskaitseorganid püüdsid tõkestada. Eelkõige kasutas Inimõiguste Eest Ühtses Lätis natsionaalbolševikke ja nende liitlasi MTÜst AKM Läti haridusreformivastaste ürituste läbiviimisel. Samuti võtsid nii barkašovlased, limonovlased kui ka puna-avangardlased 16.03.2005 osa Riias ja Liepajas toimunud Läti leegionäride rongkäigu vastu korraldatud sanktsioneerimata aktsioonidest.

Paremäärmuslaste tõrvikutega rongkäik Lihulas

Eespool toodust johtuvalt tuleb 2005. aastal aktiveerunud koostööd T. Ždanoki juhitava ühenduse Inimõiguste Eest Ühtses Lätis ja Eesti venekeelset elanikkonda esindavate organisatsioonide vahel pidada Eesti riigi julgeoleku seisukohalt ohtlikuks. Nimetatud kontekstis peab mainima partei Vene Erakond Eestis (VEE) endise liikme Dmitri Linteri ja Inimõiguste Eest Ühtses Lätis aktivisti Juri Sokolovski kooskõlastatud tegevust. 2005. aasta alguses võeti Vene Erakond Eestis juhtkonna tasemel vastu otsus hakata koos Läti vasakjõududega (IEÜL, haridusreformi-vastane Vene Koolide Kaitse Staap) läbi viima ühiseid aktsioone. D. Linteri, VEE Narva aktivisti Gennadi Afanasjevi ja nende mõttekaaslaste jaoks muutis olukorra atraktiivseks asjaolu, et erinevate aktsioonide korraldamine ja nende vastu tuntav avalik huvi annavad võimaluse enne kohalike omavalitsuste valimisi propagandat teha.

Analoogselt Inimõiguste Eest Ühtses Lätis valimiseelse taktikaga oli osaliselt üles ehitatud ka Linteri-Afanasjevi tegevus: tekitada avalike aktsioonidega tugevat ühiskondlikku resonantsi ning suurendada sellega partei valijaskonda. Peamiseks meetodiks valiti kõmu tekitamine ja oluliste sisepoliitiliste sündmustega kaasneva laialdase ühiskondliku poleemika ärakasutamine. 17.04.2005 Riias toimunud Vene Koolide Kaitse Staabi II kongressil rääkis Dmitri Linter, et Eesti olukord sarnaneb Lätiga, sest siin toimub venelaste sund-eestistamine. Ta küll mõõnis, et Eestis toimuv viiakse ellu oluliselt delikaatsemalt, kuid lõplik eesmärk olevat mitte lubada venelasi võimule. Kokkuvõttes kutsus D. Linter Balti riikide vene diasporaad venelasi diskrimineeriva poliitika vastu ühtse rindena välja astuma.

Kuna valimistel loodetud edu ei järgnenud, jõudis Linteri-Afanasjevi grupp peagi alatute võtete ja otseste provokatsioonide teostamiseni, et Eesti võimude tegevust avalikkuse (ka rahvusvahelise) silmis maksimaalselt diskrediteerida. Taas kisti äärmuslaste poliitilistesse avanüüridesse koolinoored – seekord Lätist.

Nii näiteks kavandas Dmitri Linter oma Läti kuraatoritega kooskõlastatult 23.04.2005 kõmulist meeleavaldust, mille kandva jõu pidid

moodustama Inimõiguste Eest Ühtses Lätis üritustel pidevalt osaleva äärmusliikumise Punase Noorsoo Avangard liikmed. Viimased pidid plaanide kohaselt "koolilaste ekskursiooni" katte all Eestisse sõitma ja Tallinnas Eesti võimude jaoks ootamatu aktsiooni korraldama – eesmärgiga leida kajastamist rahvusvahelises pressis ning juhtida tähelepanu "probleemile". Tegu oli otsese provokatsiooniga, sest D. Linter oli aktsiooniks valinud Riigikogu lahtiste uste päeva ja toimumispaigaks Eesti parlamendihoone. "Ekskursantide" hulgas viibis ka Läti Natsionaalbolševistliku Partei aktivist Lev Vasiljev, kelle suhtes oli varasema vaenu õhutava tegevuse tõttu juba mitu aastat tagasi kehtestatud Eestisse sissesõidu keeld. Eesti õiguskaitseorganite koostöös hoiti kavandatud meeleavaldus ära, 12 Läti vasakäärmuslaste suhtes rakendatakse aga edaspidi sissesõidu keeldu Eesti Vabariiki.

Ära hoiti ka Läti natsionaalbolševike meeleavaldus Tallinnas Läti saatkonna ees 06.05.2005 ja provokatiivne kogunemine 08.05.2005 – needki olid mõlemad D. Linteri näpunäidete järgi kavandatud. Esimest servereiti kui loodava Venemaa Natsionaalbolševistliku Partei (NBP) Tallinna organisatsiooni esimest meeleavaldust. Oma vastutustundetu ja reaalsustajuta tegevusega diskrediteeris D. Linter ennast ka üksikute natsionaalbolševikke toetavate vene noorte silmis, mistõttu viimased loobusid provokatsiooniliste meeleavalduste korraldamisest.

Läti Natsionaalbolševistlikust Parteist lähtuvate mõjude puhul tuleb edaspidi peamiseks ohuallikaks pidada natsionaalbolševistlikul ideoloogial baseeruva ühenduse võimalikku moodustamist Eestis. Protestiaktioonide korraldamise katse näitena viis endine VEE aktivist Dmitri Linter (praeguseks parteist lahkunud) Klenski Nimekirja valimiskampaania raames 13.10.2005 läbi venekeelse hariduse kaitseks mõeldud meeleavalduse Tallinnas Riigikogu hoone ees. D. Linter lootis, et meeleavaldusest saab alguse Läti haridusreformivastaste liikumisega analoogne protsess, kuid tema ambitsioonide toetajaskond oli 2005. aasta lõpuks kahanenud 7–8 isikuni.

Paremäärmuslikud liikumised Eestis

Kaitsepolitsei ameti teabekogumise üheks ülesandeks on sotsiaalselt vaenu õhutavate ja põhiseaduslikku korda ohustavate isikute ja rühmituste väljaselgitamine ning nende kuritegeliku tegevuse tõkestamine. Tähelepanu all on paremäärmuslik nn *skinheadide* liikumine. *Skinheadide* tegevus ei ole Eestis küll nii arenenud kui paljudes Euroopa riikides (sealhulgas Soomes ja Rootsis), kuid sellele vaatamata eksisteerivad mitmed ohtlikud tendentsid, mis võivad põhjustada selle äärmusliikumise tugevnemist Eestis.

Üheks ohtlikuks ilminguks on paremäärmuslaste rahvusvaheline koostöö. Eesti puhul on seda mõjutanud kontaktid välisriikides, mis võivad kaasa tuua *skinheadliku* ideoloogia leviku. Seda soodustab omakorda paremäärmuslasi ühendavate ürituste, peamiselt kontsertide korraldamine. Paremäärmuslike kontsertide korraldamise idee ja traditsioon on Eestisse kandunud Lääne-Euroopa riikidest, kus kontserdid ja muud üritused toimuvad tihedamini ning regulaarselt. Eesti *skinheadide* jaoks on 2000. aastast alates peamiseks ürituseks iseseisvuspäevale pühendatud kontsert. Eelnevatel aastatel on seal osalenud nii kuulajaid kui ka esinejaid välismaalt – eelkõige Soomest. Kontakte Euroopa mõttekaaslastega hoogustab siinsete *skinheadide* osalemine välismaal, peamiselt Soomes ja Saksamaal toimunud kontsertidel.

*Skinheadide*ga seonduv oht põhiseaduslikule korrale on püüd kaasata paremäärmuslike vaadetega isikuid poliitikasse, mis võib viia äärmuslaste õigusliku poliitilise organiseerumiseni. Sarnast ohtlikku näidet ei ole vaja kaugelt otsida. Niisugune areng sai teoks Läti Vabariigis, kui äärmusorganisatsiooni Venemaa Rahvuslik Ühtsus Läti allorganisa-

siooni baasil moodustati Läti Natsionaaldemokraatlik Partei. Seni on Eestis äärmuslaste poliitikasse kaasamise katseid tuvastatud eelkõige seoses valimistega. Taolise tegevusega oli seotud Eesti Iseseisvuspartei (EIP), mille 2005. aasta suvepäevad kujunesid sisuliselt Eesti paremäärmuslaste kokkutulekuks.

Organisatsiooni puudumisele vaatamata on Eesti *skinheadide* hoiakud agressiivsed ning teiste rasside ja seksuaalvähemuste suhtes sallimatud. Seni aset leidnud üksikud sotsiaalse vaenu elementidega juhtumid on seisnenud peamiselt verbaalsetes solvangutes, mitte füüsilises vägivaldas, ning on toime pandud üksikisikute, mitte rühmituste poolt. *Skinheadide* senised kuriteod (teistele isikutele kehavigastuste tekitamine) ja väärted (avaliku korra rikkumine) ei ole olnud arvukad, kuid nende ohvriteks on sattunud Eestis läheduses viibivad spetsialistid, välisüliõpilased ja turistid. Vaenulik suhtumine välismaalastesse mõjub aga negatiivselt Eesti kui turismimaa mainele.

Eriti paistab silma *skinheadide* negatiivne suhtumine homoseksuaalidesse. 2004. ja 2005. aastal tekitas homoparaad ühiskonnas teravat poleemikat. Enamik pealtvaatajaid üritas väljendada oma negatiivset suhtumist paraadil osalejatesse. *Skinheadid* väljendasid algul oma viha solvavate hüüetega, hiljem oli vägivalda vältimiseks vajalik otsene politsei sekkumine. Objektiivsuse huvides peab märkima, et ka paraadil osalejad ise provotseerisid demonstreerivalt pealtvaatajaid. Agressiivsema hoiakuga torkavad silma just alaealised *skinheadid*, kelle näol on tihti tegemist sotsialiseerimisprotsessist kõrvale jäänud noorte inimestega, kes oma identiteedi tõestamiseks võivad toime panna läbimõlematuid ja julmi (kuri)tegusid.

RAHVUSVAHELISE TERRORISMI ENNETAMINE

London pärast terrorirünnakuid

2005. aastal muutus üha ilmsemaks tõsiasi, et oma asukohariigi mitmenda põlve moslemid on reaalselt valmis Euroopas läbi viima terroristlike akte. Selle kinnituseks võib tuua 07.07.2005 Londonis toimunud suitsiiditerrorirünnaku (milles sai surma vähemalt 52 ja vigastada üle 700 inimese) ning selle ebaõnnestunud kordusürituse 21.07.2005.

Kuna mõlemal juhul oli tegu Suurbritannias sündinud Pakistani päritolu isikutega, siis kerkib esile murettekitav tendents, et radikaalse islami usu ja islamiterrorismi toetajate hulka kuulub üha rohkem Euroopa Liidu kodanikke. Sellest johtuvalt muutub paratamatult senisest märksa raskemaks ka äärmuslikult meelestatud isikute tuvastamine. Euroopa moslemikogukondades on viimasel ajal märgatud ilmset radikaliseerumist, mis avaldub mitmendat põlve Euroopas elavate moslemite, samuti islami usku pöördunud eurooplaste liitumises fundamentalistlike ja ekstremistlike rühmitustega.

Nn pommiterrorismi kõrval on maailmas üha reaalsemaks muutumas ka keemia- ja bioloogilise relva kasutamise oht terroristide poolt. Al-Qaida on ähvardanud vallandada rüügete, botulismi, Ebola-taolise viiruse või katku epideemia mõnes suurlinnas. Terroristidega seotud Interneti-leheküljed viitavad kavale korraldada bioloogiline terrorirünnak niipea, kui selleks võimalised ollakse. Taoliste ohtude ennetamiseks peab eelkõige valmis olema riigi tervisekaitse ja päästeasutuste süsteem. Seejuures tuleb eriti silmas pidada terroristide viimase aja taktikat rünnata pigem "pehmeid sihtmärke", kus jõustruktuure reeglina kohal ei ole. Enim ohustatud on objektid, kus viibib korraga suurel hulgal tsiviiliskuid, näiteks ühissõidukid (metroo, lennukid, rongid, bussid, laevad), meditsiinasutused, koolid, kõrghooned jms.

Terrorism ja Eesti

Kuna Euroopa Liidu üheks aluspõhimõtteks on isikute vaba liikumine, siis seisab ka Eesti juba täna reaalselt silmitsi ohuga, et potentsiaalsed terroristid võivad vabalt meie riigi piire ületada. See muudab sisejulgeoleku tagamise julgeolekuasutustele ja õiguskaitsestruktuuridele senisest tunduvalt keerulisemaks ning nõuab lisaressursside rakendamist. Siinjuures ei maksa unustada, et Eesti kui geograafiliselt Skandinaavia ja Baltimaade vahel asuv riik asub terrorismi toetajate jaoks logistiliselt soodsas asukohas. Hetkel, kui nn vanades Euroopa Liidu riikides toimuv kompleksne julgeolekumeetmete tugevdamine sunnib terroriste ning nende toetajaid ja rahastajaid pidevalt liikuma, võivad terroristid võimaliku pelgupaigana ka Eestit kaaluma hakata. Sellest annavad kinnitust mõningate fundamentalistlike usuorganisatsioonide sagenenud visiidid Eestisse ja meie naaberriikidesse.

Eriti silmatorkav on olnud islamiorganisatsiooni *Jamaat Tabligh* kasvav huvi Eestis tegutseva moslemikogukonna vastu. Tegemist on üle maailma levinud fundamentalistliku usukuulutajate organisatsiooniga, mis peab oma peamiseks kohuseks islami usu levitamist. *Jamaat Tabligh*'d ei loeta terroristlikeks organisatsiooniks, kuid teadaolevalt on mitmed selle liikmed hiljem liitunud mõne terroristliku organisatsiooniga. *Jamaat Tabligh*' eesmärgiks Eestis on saada ülevaade siinsest islami kogukonnast ning tuua moslemid tagasi nn õige islami juurde. Seni ei ole Eesti islami kogukonnas radikaalsete rühmituste ideed õnneks toetust leidnud. Samas leidub äärmuslike vaadete ga isikuid pea igas sotsiaalses või religioosses grupis, seega suure tõenäosusega ka Eestis elavate moslemite ridades.

Aasta-aastalt nihkuvad Eestile geograafiliselt lähemale Lääne-Euroopas toimunud terroriaktide ettevalmistamises kahtlustatavate isikute kinnipidamised. Kuigi siiani on terrorirünnaku oht Eestis jäänud suhteliselt tagasihoidlikuks, suurendab paradoksaalsel kombel just meie aktiivne osalemine rahvusvahelises terrorismivastases võitluses siinset terroriohtu. Siinjuures tuleb jälle rõhutada tuntud tõsiasja, et edu aluseks terrorismivastases võitluses saab olla ainult kõigi institutsioonide pidev koostöö. Kuid ka siis ei saa täielikult välistada terrorirünnakute võimalust.

Kõrgendatud turvameetmed: Suurbritannia peaminister Tony Blair ja
Iisraeli president Moshe Katsav Tallinnas 2005. aastal

Massihävitusrelvade ja strateegiliste või kahese kasutusega kaupade salakaubandus

Kaitsepolitsei amet hangib pidevalt teavet radioaktiivsete materjalide, tulirelvade, lõhkematerjalide, strateegiliste või kahese kasutusega kaupade, laskemoona ning sõjatehnika salakaubaveo kohta – peaeesmärgiks on välistada kõnealuste kaupade sattumine terroristlike rühmituste kätte. Ühtlasi kogutakse teavet nende kuritegelike struktuuride kohta, mis saavad tulu keelatud ja/või eriluba nõudva kauba salakaubaveost üle Eesti Vabariigi piiride, sh üle Euroopa Liidu välispiiri.

2005. aastal torkas silma mitme firma püüd tuua Eestisse ilma loata sõjalise või kahese kasutusega kaupu. Kahjuks kuulus sääraste firmade hulka laialdast tuntust omav AS Enimex, kes tõi Ukrainast lennukiga Eestisse lennukimootori D-36 (kasutatakse lennukitel AN-72, AN-74 ja JAK-42). Tõendamist leidsid ka OÜ OGMA-V ja OÜ Urales seadusest üleastumised: mõlemad firmad tõid loata Eestisse helikopteri MI-8 varuosi. Kõigi kolme juhtumi uurimiseks algatatud kriminaalasjades leidsid mainitud faktid täielikult tõendamist. Kuigi kriminaalasjad lõpetati avaliku huvi puudumise tõttu, mõisteti kõigilt nimetatud ettevõtetest riigi kasuks välja suur sundraha (vastavalt 100 000, 160 000 ja 150 000 krooni).

Selline karistus aitab ehk äriühingutel veelgi selgemalt mõista, et seaduserikkumise puhul ei pääse ainult oma süü tunnistamise ja kahetsemisega, vaid kanda tuleb ka ulatuslikku rahalist vastutust.

Kaitsepolitsei jätkab teabe kogumist isikute ja ettevõtete kohta, kes võivad olla huvitatud kõnealusesse valdkonda kuuluva kauba salakaubaveost või transiidist läbi Eesti territooriumi. Üritatakse tuvastada ebaseaduslikku tegevusse kaasatud inimeste ringi, samuti seda, milliste strateegiliste kaupadega on tegu ning võimalikke Eesti-Vene piiri ületamise skeme. Kaitsepolitsei kontrollib ka nende ettevõtete tausta, mis taotlevad luba strateegiliste ja eriluba nõudvate kaupade ekspordiks.

Riiklikud visiidid ja suurüritused

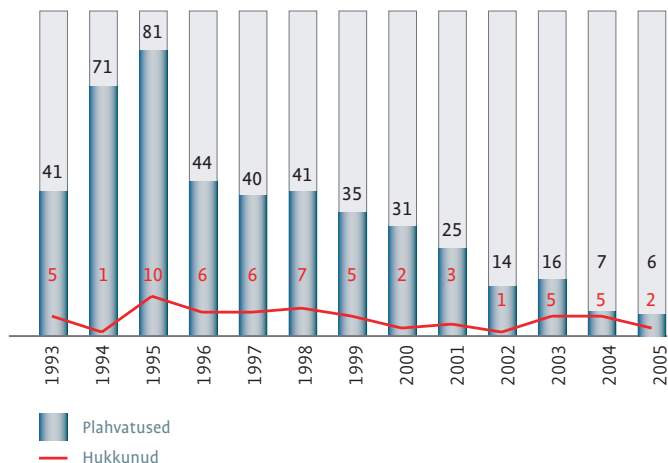
Kogu maailmas kasvav terrorismioht muudab üha tõenäolisemaks võimaliku ründe Eestit küllastavate kõrgete välisriigi esindajate vastu. Samuti tuleb järjest karmimaid turvanõudeid rakendada Eestis toimuvate suurte massiürituste turvalisuse kindlustamiseks.

2005. aastal detsembri alguses väisas Eestit Suurbritannia peaminister Tony Blair, et arutada Tallinnas kolme Balti riigi peaministritega Euroopa Liidu järgmise perioodi eelarveprojekti. Tegemist oli ilmselt ühe viimase aja kaalukaima Eesti Vabariiki toimunud riigivisiidiga. Kõrge külalise julgeoleku igakülgne tagamine toimus Kaitsepolitsei ameti koostatud ohuprognnoosi alusel. Lisaks julgestus- ja tavapolitsei oli operatsiooni kaasatud ka suur osa Kaitsepolitsei ameti isikkoosseisust. Ülejäänud kollektiiv viibis aga kogu Suurbritannia peaministri lühivisiidi vältel kõrgendatud valmisolekus, et vajaduse tekkides võimalik terroristlik rünne juba eos tõkestada. Kokkuvõttes moodus Tony Blairi visiit ilma vahejuhtumiteta, mis näitas Eestit ülejäänud maailmale turvalise riigina.

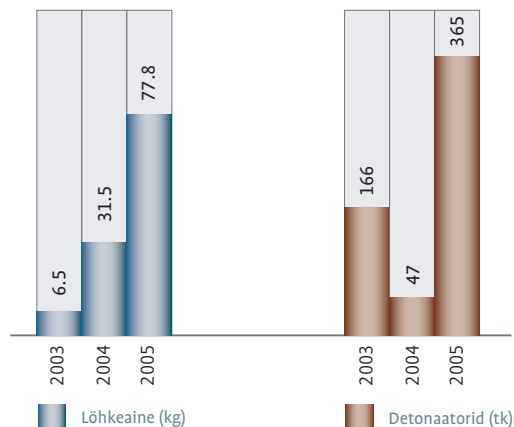
Teine kõrge riskitasemega riigivisiit toimus 2005. aasta septembris, kui Eestit külastas Iisraeli president Moshe Katsav. Sellegi kõrge külalise julgeoleku tagamisel tegi Kaitsepolitsei amet ära suure töö, hinnates ähvardavaid ohtusid ning viies Iisraeli presidendi vastase ründe võimaluse miinimumini. Moshe Katsavi visiit sujus edukalt ja turvaliselt.

Avalikkuse silmis pälvis kindlasti tavalisest laialdasemat vastukaja ka 30.03.2005 Tallinnas toimunud Eesti ja Venemaa jalgpallikoondiste vaheline maailmameistrivõistluste valikmäng. Kuigi taolise tasemega sportlikud mõõduvõtmised jalgpallis omavad alati tubli annuse Nõukogude Liidu aegadest pärit poliitilist värvingut (eriti Venemaa jalgpallifanaatikute poolt), suudeti seekord koostöös politseiga ära hoida kõik võimalikud äärmuslikult meelestatud isikute väljaastumised.

Plahvatused Eestis

Viimasel kolmel aastal konfiskeeritud lõhkematerjalid

Plahvatuste avastamine ja ebaseadusliku lõhkeaine käibelt kõrvaldamine

2005. aastal korraldati Kaitsepolitsei ameti statistika kohaselt Eesti Vabariigi territooriumil 6 lõhkematerjaliga seotud plahvatust, mille tagajärjel sai surma 2 ja vigastada 13 inimest. Võrreldes 2004. aastaga, mil pandi toime 7 lõhkekeha või lõhkeasendilise plahvatust, milles hukkus 5 ja sai vigastada 4 isikut, jäi plahvatuste üldarv põhimõtteliselt samale tasemele. Tänu Kaitsepolitsei ameti ja teiste õiguskaitseorganite aastatepikkustele ühistele jõupingutustele on plahvatuste üldarv jõudnud ilmselt miinimumi lähedale. Tuleb teha kõik, et see arv edaspidi taas ei tõuseks, vaid veelgi väheneks. Positiivse tendentsina peab rõhutama asjaolu, et plahvatuste üldarvu stabiilsuse kõrval on plahvatustes hukkunute arv aasta-aastalt vähenenud.

Pommiplahvatuste korraldamise tagamaid analüüsid võib Kaitsepolitsei ameti menetluses olnud või olevates kriminaalasjades kogutud tõenditele tuginedes väita, et stabiilselt on vähenenud kuritegelike grupeeringute omavahelise võimuvõitlusega seotud plahvatuste osakaal. Enamik plahvatustest pannakse toime kas isiklikul pinnal tekkinud konfliktide lahendamiseks või oskamatusel käsitseda lõhkematerjale.

Üldsuse silmis pälvis suurimat tähelepanu 2005. aasta novembris toimunud Märt Ringmaa vahistamine, keda on alust kahtlustada mitme Tallinnas Lasnamäe linnaosa Pae tänava piirkonnas toimunud plahvatuse toimepanemises. Rahvasuus "Pae tänava pommimaniakiks" ristitud isik hoidis ümbruskonna elanikke juba aastaid pideva hirmu all, sest plahvatused toimusid ju pealtnäha ilma mingi mõistetava motiivita. Pae ja Punase tänava piirkonnas toimunud plahvatustes hukkus või sai vigastada mitu täiesti kõrvalist süütut inimest, kes juhtusid lihtsalt olema vales kohas.

Hoidmaks ära Eesti Vabariigi territooriumil lõhkematerjaliga seotud plahvatuste korraldamist, on Kaitsepolitsei ameti prioriteediks juba

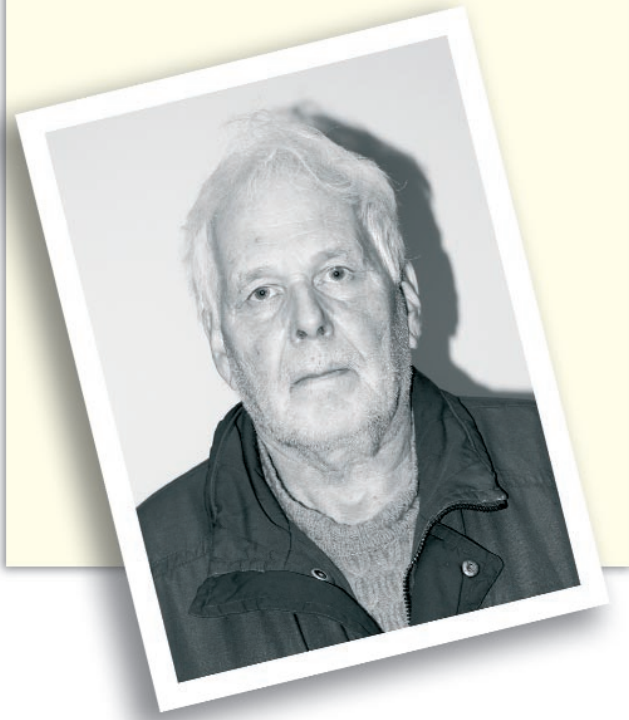

5,594 kg konfiskeeritud heksogeeni ja alumiiniumpudri segu

aastaid olnud lisaks plahvatuste uurimisele ka ebaseaduslikult lõhkematerjali ja -seadeldisi valmistavate ja käitlevate isikute tuvastamine ning paljastamine. 2005. aastal avastasid ja korjasid kaitsepolitsei töötajad käibelt ära kokku 77,8 kg erinevat lõhkeainet, 365 erineva otstarbega detonaatorit, 33 käsigranaati, 6 püssigranaati, 166 erineva otstarbega sütitikut ja 26 erineva kasutusala miini. Lisaks sellele kõrvaldati tsiviilkäibest ka terve tulirelvaarsenal: 8 jahirelva, 5 püstolit, 3 revolvrit, 3 jahirelvast valmistatud kərbikut, 7 helisummutit ning 4220 erineva kalibri ja otstarbega padrunit.

2004. aastaga võrreldes kasvas avastatud ja äravõetud lõhkematerjali kogus peaaegu kaks korda. Ühelt poolt on konfiskeeritud lõhkematerjali koguste suurenemine tingitud asjaolust, et Kaitsepolitsei amet on aastate jooksul rakendanud üha enam ressursse illegaalse lõhkematerjali tsiviilkäibest kõrvaldamiseks. Nii realiseeriti ka 2005. aastal mitu

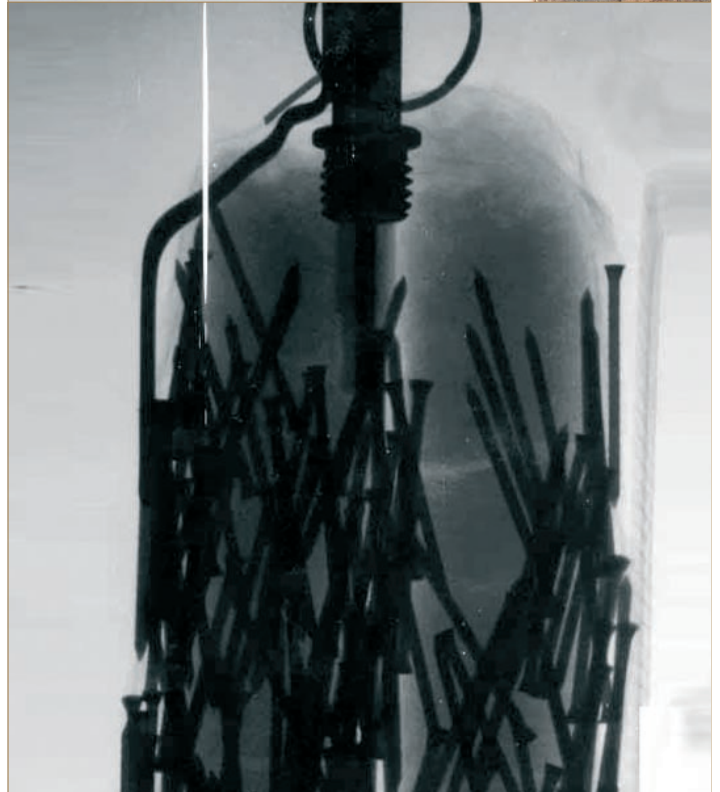
Kahtlustatav Märt Ringmaa

varasematel aastatel kogutud informatsiooni. Teiselt poolt näitab konfiskeeritud lõhkematerjali koguste kasv ilmekalt seadusekuulekuse langust: Kriminaalkodeksi rangete karistuste muutmine Karistusseadustikus on kaasa toonud kurjategijate suhteliselt aktiivse lõhkeainete ebaseadusliku käitlemise.

Seadusevaakumist tingituna näitab kahjuks kasvutendentsi ka "must arheoloogia". Olemasoleva teabe kohaselt on paljud isikud Teise maailmasõja lahingupaikadest otsinud ja välja kaevanud hulgaliselt sõjaaegset lõhkematerjali, relvi ja laskemoona ning hoiustavad nimetatud esemeid oma elu- või asupaikades. Näiteks pidasid kaitsepolitsei töötajad 13.12.2005 kinni Maksim Voronini, kelle elukoha läbiotsimisel leiti ja võeti ära kokku 25 erineva kaliibriga jalaväemiini, 62 miinisütitikut, 22 erinevat tüüpi käsigranaati, 6 püssigranaati, 1 tankigranaat RPG-40, 8 erineva kaliibriga lasukomplekti, 33 miinisütitikut, 46 käsigranaadisütitikut, 4 kapseldetonaatorit, 1 vintrelvast valmistatud kärvik, 582 erineva kaliibri ja otstarbega padrunit ning 6,32 kg militaarset päritoluga püssirohtu.

Kaitsepolitsei amet on varemgi juhtinud tähelepanu asjaolule, et üheks ebaseadusliku lõhkematerjali allikaks lisaks kaitseväele ja Kaitseleidule ning Kirde-Eestis asuvatele kaevandustele on kujunemas isikud, kes kaevavad vanadest lahingupaikadest välja väga eluohtlikku lõhkematerjali.

Loksa baarist leitud eriti jõhker lõhkeainedis (naeltega ammoniidipulgad) välisvaates ja röntgeniülevõttena

Ebaseaduslikult Eestisse toodud lennukimootor D-36

KORRUPTSIOONIVASTANE VÕITLUS

Korruptsiooni puhul peab pidama alati silmas, et enamikel juhtudel on tegemist tüüpilise peitkuritegevusega. See tähendab, et kõik korruptiivsete tehingute jadas osalejad saavad kuriteo toimepanemisest kasu ning on huvitatud kuriteo jätkamisest ja varjamisest. Teada on vaid üksikud juhtumid, kus isikud, keda taheti kaasata või oli juba kaasatud korruptiivsesse tegevusse, pöördusid abi saamiseks õiguskaitsestruktuuride, sealhulgas kaitsepolitsei poole. Taolistel juhtumitel on tegemist kas altkäemaksu või pistise väljapressimisega või siis on korruptiivse tegevuse initsiaator teisi osapooli kuriteole kallutades eriti küüniline ja ahne.

Korruptsiooni paljastamine ja korruptiivsetesse tehingutesse kaasatud osapoolte väljaselgitamine ning nende tegevuse tõkestamine on ressursse ja aega nõudev tegevus. Tõendite kogumisel peab paratamatult kasutama jälitustegevust, sealhulgas toiminguid, mille läbi viimiseks on vajalik kohtu luba. Viimaste aastate iseärasusena kõnealuse valdkonna menetlemisel tuleb mainida asjaolu, et korruptiivses tegevuses osalejate väljakujunenud rollid on muutunud staatiliseks ehk teisisõnu – uustulnukaid varem moodustunud "siseringi" ei lasta. Korruptiivses tegevuses omanikke vahetav raha ja muud väärtused on aga hüppeliselt kasvanud. Korrumppeerunud ametnikud hoiduvad silmatorkavalt luksuslikust elustiilist, kuigi vähegi tõsisema kontrolli käigus on selgelt eristatav vahe ametlike sissetulekute ja tegelike väljaminekute vahel. Üha enam võib täheldada, et korruptiivse tegevusega saadud raha püütakse "pesta", st moondada ja pöörata legaalsesse väärtustesse.

Tulevikus on kaitsepolitseil kavas pöörata senisest enamat tähelepanu ka korruptiivsel teel soetatud varale ehk siis selle vara või väärtuste sissenõudmisele ja riigituludesse pööramisele. Samas on selge, et kui ühiskond ei pööra korruptsioonile erilist tähelepanu, ühiskonna liikmete hoiak korruptiivsete ilmingute suhtes on soosiv ning korruptiivset tegu püütakse oma ühiskonnaohtlikkuse astmelt asetada samale pulgale väiksemate liikluseaduse rikkumistega, siis on tegemist ühiskonna üldise moraalse ja eetilise allakäiguga. Selliste tendentside süvenemisel liigume hakatuseks ebaterve konkurentsi vohamise ja

kõikvõimalike pettuste kasvu suunas, kus tõusvate kaupade ja teenuste hindade sisse on kirjutatud ka altkäemaksud ja pistised, mis omakorda pikemas perspektiivis viib kogu ühiskonna laostumiseni. Ainuke korruptsioonist kasusaav grupp on organiseeritud kuritegevus, mis ühelt poolt "maksustab" korruptiivsetest tehingutest kasu teenivaid ettevõtjaid, teiselt poolt aga lahendab korruptiivsel teel õiguskaitsestruktuuridega tekkivaid probleeme. Tagajärg on küllaltki sarnane olukorrale, mis valitses 1990-ndate aastate alguses.

Politseikorruptsioon

Politseikorruptsiooni vastases võitluses võib 2005. aastat pidada kahtlemata murranguliseks. Nimelt esitas kaitsepolitsei 2005. aastal pikaajalise jälitustöö tulemusena altkäemaksu võtmises, ametiseisundi kuritarvitamises, ebaseaduslike jälitustoimingute teostamises ning narkokuriteo toimepanemises kahtlustuse Keskkriminaalpolitsei ülemkomissar Vallo Jääratsile, kes oli ise vastutav uimastivastaste kuritegude tõkestamise ja paljastamise eest riigis.

Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt teavitas ülemkomissar 2002. aastal oma eestlasest tuttavat sellest, et Soome õiguskaitseorganid kavandavad rahvusvahelist politseioperatsiooni tema narkokaubandusega seostatavate soomlastest tuttavate tabamiseks. Ülemkomissari tuttav, keda ka ennast seostatakse rahvusvahelise narkokaubandusega, rääkis saadud informatsiooni edasi. Infoplekke tagajärjel kukkus läbi Soome õiguskaitseorganite kavandatud rahvusvaheline politseioperatsioon.

Lisaks kahtlustatakse ülemkomissari selles, et ta andis 2003. aastal samale tuttavale kahel korral kokku üle 200 grammi kokaiini, eesmärgiga see Soome viia ning maha müüa koguhinnaga 120 000 krooni. Kõnealuse koguse kokaiini sai ülemkomissar ühelt oma teiselt sõbralt, keda seostatakse samuti narkokaubandusega. Viimasele maksis ülemkomissar kokaiini eest 100 000 krooni. Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt tabati mõlemad kokaiinikogused väidetavalt hiljem Soomes.

Lisaks tuvastati sama kriminaalasja menetlemisel, et 2004. aasta lõpus aitas ülemkomissar V. Jäärats oma narkokaubandusega seotud sõbral tuvastada viimase suhtes kaitsepolitsei poolt teostatud varjatud jälgimist ning informeeris teda sellest, et tema vastu võivad huvi tunda õiguskaitseorganid. Ülemkomissari sõber hoiatas seepeale omakorda Pärnu linnas tema alluvuses narkootilise aine müügiga tegelevaid isikuid, et viimased piiraks narkootikumide müüki. Saadud hoiatuse tulemusena hävitasid kõnealused isikud suurema osa nende käes olnud narkootikumidest. Sellele vaatamata andis kaitsepolitsei samad mehed kohtu alla, kahtlustatuna suures koguses narkootiliste ainete käitlemises.

Seejuures ei ole sugugi tegemist ametialase teabe edastamise erandliku üksikjuhtumiga ülemkomissari poolt. Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt teostas ta oma sõbra palvel aastatel 2003–2004 korduvalt ebaseaduslikke jälitustoiminguid, tehes kindlaks erinevate telefoniabonentide omanike isikuandmeid ja elukohti ning nende isikute kõneeristusi. Samuti edastas ta oma sõbrale erinevate isikute kohta politsei kasutuses olevates andmebaasides säilitatavat ametialast teavet. Tegemist on kõneka näitega, kus kõrgem politseiametnik tegi sisuliselt katet narkootiliste ainete salakaubavedajatele ja turustajatele ning sai sellest ka ise varalist kasu. Harju maakohus mõistis ülemkomissar Vallo Jääratsi süüdi ametiseisundi kuritarvitamises, ebaseaduslike jälituse eritoimingute teostamises ja narkootilise aine suures koguses ebaseaduslikus käitlemises ning karistas teda 4-aastase vangistusega. Altkäemaksu võtmise süüdistuses mõistis kohus Vallo Jääratsi õigeks. Suure tõenäosusega kaebab ülemkomissar aga kõnealuse otsuse edasi ringkonnakohtusse.

Kesk- ja vanempolitseiametnike puhul väärib märkimist 2005. aastal alustatud kriminaalmenetlus kahe Põhja Politseiprefektuuri Ida-Harju politseiosakonna politseiametniku tegevuse suhtes, keda kahtlustatakse altkäemaksu võtmises. Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt pidasid kõnealused politseiametnikud kinni salakütust vedava veoauto ning küsisid selle omanikult menetluse alustamata jätmise eest altkäemaksu. Tähelepanuväärne on seejuures asjaolu, et ettevõtte omanikult kuriteo matkimise käigus altkäemaksuna küsitud rahasumma küündis 80 000 kroonini, mis on vaieldamatult politseiametnike puhul üks viimase aja suuremaid. Samuti üllatas kõnealusel juhul kindlasti ka

Endine Keskriminaalpolitsei ülemkomissar Vallo Jäärats kohtumisel kuriteokaaslasega ja kohtupingis

politseiametnike küünilisus, sest altkäemaksu mitte lihtsalt ei küsitud, vaid pressiti välja. Eeluurimine kõnealuses kriminaalasjas on lõpule viidud ja materjalid prokuratuurile edastatud.

Samas tuleb mainida, et ka politsei ise on asunud otsustavalt oma ridu korrumpeerunud ametnikest puhastama, mida näitab politsei sisekontrolli viimase aja aktiivne ja tulemuslik tegevus. Teatavasti on politsei sisekontrolliüksus esitanud altkäemaksu või pistise võtmises kahtlustused ühtekokku ligi kolmekümnele Põhja Politseiprefektuuri patrullpolitseinikule. Nimetatud fakt näitab ühelt poolt, et politsei suhtub korruptsiooniprobleemi tõsiselt ja teotahteliselt, teiselt poolt aga viitab see korruptsiooni masendavale ulatusele patrullpolitseis. Kehtiv Karistusseadustik näeb kurjategijale ametialaste süütegude eest võimaliku karistusena ette kas rahalise karistuse või kuni viie aasta pikkuse vangistuse. Viimaste aastate kohtupraktika näitab ametialaste süütegude eest määratavate karistustena vaid üksikjuhtumitel reaalselt vanglakaristust ja sedagi tihti alla aastase tähtajaga.

Maismokk Ahti Lille tellitud Eesti kõige hinnalisem kommikarp

Kõrge maksu- ja tolliametniku altkäemaksujuhtum

Maksukorruptsiooni puhul on peamised korruptsiooniriskid seotud endiselt just maksurevisjonide ja ametlike uurimiste läbiviimisega. 2005. aastal esitas kaitsepolitsei altkäemaksu võtmises kahtlustuse Maksu- ja Tolliameti uurimisosakonna talitusejuhatajale Ahti Lillele. Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt küsis Ahti Lille kuriteo matkimise käigus ühe firma juhatuse liikmelt äriühingu tegevuse uurimiseks alustatud kriminaalasja lõpetamise eest altkäemaksu 300 000 krooni. Kaitsepolitsei praktikas oli tegemist vaieldamatult erakordse juhtumiga, sest Ahti Lille tundis uurimisjuhina väga täpselt jälitustegevuse taktikat ning kõneluste ja kohtumiste salvestamisel kasutatavaid tehnikavahendeid. Samuti oli Ahti Lille väga ettevaatlik kurjategija, kes järgis kõiki konspiratsioonireegleid, püüdes muuta oma vahelejäämist võimalikult ebatõenäoliseks. Nii näiteks kontrollis ta esimestel kohtumistel, et firma juhatuse liige ei kannaks riiete all mikrofoni ega salvestustehnikat ning kasutas muid ettevaatusabinõusid.

Välistamaks võimalust, et mõni kolleeg teda juhuslikult linna peal firma juhatuse liikmega kohtumas näeb, saatis Ahti Lille olulisematele kohtumistele oma elukaaslase Evelin Vihtoli. Isiklikult sai Ahti Lille firma juhiga kokku vaid paaril korral, kusjuures ka siis eelistas ta kohtumise ajal pigem vaikida või teemast sisuliselt mitte eriti põhjalikult rääkida.

Seega üritas Ahti Lille ennast alguses pidevalt kogu teemast distantseerida. Kohe lepiti kokku ka Evelin Vihtoli ja firma juhi omavahe- lise kohtumiste võimalik legend. Kui keegi võõras oleks nende kohtu- miste põhjuste kohta küsimusi esitanud, siis tulnuks talle öelda, et Evelin Vihtol vahendab talle ärikontakte välisriikidesse. Tähelepanuväärne on kõnealuse juhtumi puhul ka altkäemaksusumma üleandmise viis. Nimelt ei toimunud sularaha üleandmine mitte tavapärasel viisil käest kätte, vaid neutraalse kullerfirma vahendusel. Kokkuleppe kohaselt pidi pool üleantavast altkäemaksusummast ehk 150 000 krooni peidetama kommikarbi põhja sisse ning antama seejärel koos lilledega kulleri poolt Evelin Vihtoli kätte. Seejuures kujunes märkimisväärseks probleemiks piisava suurusega kommikarbi leidmine, kuhu 150 000 krooni sulara- has ära mahuks. Kullerfirma andiski kommikarbi põhja sisse peidetud raha koos lilledega Evelin Vihtolile ühe kaubanduskeskuse kohvikus üle, kuid kommikarp ei teinud selle saajat sugugi õnnelikumaks, sest peagi peeti kurjategijad kinni. Kohus mõistis Ahti Lille ja Evelin Vihtoli süüdi ning karistas Ahti Lillet osaliselt reaalse vangistusega ning Evelin Vihtolit tingimisi vangistusega.

Tolli- ja piirikorruptsioon

Tolli- ja piirikorruptsiooni on kaitsepolitsei oma tegevuses käsitlenud viimastel aastatel ühtse tervikuna, kogudes paralleelselt informatsiooni nii korrumpeerunud tolliametnike kui ka piirivalvurite kohta. Viimase paari aasta jooksul on võitlus tolli- ja piirikorruptsiooniga muutunud süsteemsemaks. Suurema efekti saavutamiseks fikseeritakse jälitusteavet mitmete tolli- ja piirivalveametnike ebaseaduslikust tegevusest pikemal perioodil ning seejärel realiseeritakse juhtumid korraga.

Nii näiteks likvideeris kaitsepolitsei 2004. aasta lõpus salakaubaveo kanali Kirde-Eesti tollipiiril. Seejuures esitati altkäemaksu võtmise kahtlustused kokku neljale Kirde Tolliinspektuuri Narva maanteetollipunkti inspektorile ning kahele Ida-Viru Piirivalvepiirkonna allohvitserile. Kahtlustuste kohaselt võtsid kõnealused tolli- ja piirivalveametnikud süstemaatiliselt altkäemaksu Venemaalt Eestisse veetava salakauba kontrollimata jätmise ning andmebaasidesse sisestatud operatiivteabe lekitamise eest. Oma ebaseadusliku tegevuse tulemusena said ametnikud altkäemaksu alates 300 kroonist igalt piiritusekoormalt kuni 5000 kroonini igalt sigaretkoormalt, mis salakaubana Eestisse toodi. Täna on kohus 2 tolliametnikku süüdi mõistnud ning karistanud neid tingimisi vangistusega. Ülejäänud ametnike suhtes on samuti eeluurimine lõpule viidud ning prokuratuur kriminaalasja materjalid edasiseks menetlemiseks kohtule edastanud.

Kagu-Eesti tollipiiril likvideeris kaitsepolitsei süsteemse jälitustöö tulemusena salakaubavedajate poolt "sissesöödetud" riskivaba salakaubaveo kanali, mille kaudu salakaubavedajatel oli võimalik ametnike kaasabil, vahelejäärmist kartmata, vedada Venemaalt Eestisse kõikvõimalikku salakaupa. Kokku esitas kaitsepolitsei ametiseisundi kuritarvitamises ja altkäemaksu võtmises kahtlustused 18 Kagu Tolliinspektuuri Luhamaa piiritollipunkti inspektorile ja ühele endisele inspektorile. Kriminaalasjas leidis tõendamist, et Venemaalt Eestisse veetavate salakaubakoormate kontrollimata jätmise eest said ametnikud 7 kuu jooksul ühtekokku üle 296 000 krooni süstemaatilist altkäemaksu. Kohus mõistis kõik isikud toimepandud kuritegudes süüdi ja karistas neid olenevalt teo raskusest kas tingimisi või osalise reaalse vangistusega. Kurioosse

Tolliametnike kohtuasjad nõuavad vägisi suuremaid kohtusaale

seigana tuleb märkida, et kohtuistungi pidamine oli üsna keeruline, kuna kõik kohtualused ei mahtunud lihtsalt korraga kohtupinki ära.

Samuti esitas kaitsepolitsei 2005. aastal ametiseisundi kuritarvitamises ja altkäemaksu võtmises kahtlustused kokku 17 Kagu Tolliinspektuuri Koidula piiritollipunkti tolliametnikule. Ka neid tolliametnikke kahtlustatakse altkäemaksude süstemaatilises võtmises Eestisse veetava salakauba kontrollimata jätmise eest. Seejuures kõikus altkäemaksuna tolliametnikele makstav summa, olenevalt salakaubana Eestisse veetava kauba väärtusest, 100 dollarist ehk 1300 kroonist kuni 40 000 kroonini koormalt. Nii näiteks said tolliametnikud kriminaalasja raames vaatluse all olnud 15 kuu jooksul ühtekokku vähemalt 1,5 miljonit krooni altkäemaksu, kuid see summa võib suure tõenäosusega suurenedagi, sest eeluurimine on veel pooleli.

Nagu eespool toodust nähtub, esineb niisuguseid juhtumeid, kus korrumpeerunud ametnik lubab altkäemaksu või pistise eest salakauba kurjategijate palvel kontrollimatult üle riigipiiri või aitab kurjategijatel varjata toimepandavat maksupettust, praktikas kahjuks küllaltki sageli. Samuti on kirjeldatud kuriteod soodsaks pinnaseks nendega seotud raskemate kuritegude toimepanemiseks. Ebaausaid ametnikke võidakse ära kasutada selleks, et tuua illegaalselt riiki eriluba nõudvat kaupa, sh tulirelvi, lõhkeaineid, aga ka keelatud kaupa – näiteks uimas- teid. Ka rahvusvaheliselt tagaotsitavad kurjategijad, sealhulgas terroristid või illegaalsed immigrandid, võivad piiriületusel kasutada just oma ametiseisundit kuritarvitavate riigiametnike kaasabi. Niisugune tegevus on aga kõige otsesem oht riigi julgeolekule.

Altkäemaksujuhtum Veterinaar- ja Toiduametis

Ministeeriumite ja riigiametite korruptsiooniriskide hindamisel kujutavad endast vaieldamatult kõige suuremat ohtu just pistist või altkäemaksu võtvad riigiametnikud. Kaitsepolitsei on kõnealusele probleemile jätkuvalt suurt tähelepanu pööranud ning püüdnud tuvastada altkäemaksu- ja pistisejuhtumeid riigiasutustes. Nii näiteks esitati 2005. aastal, pärast pikaajast jälitustööd, korduvas altkäemaksu võtmises kahtlustus Veterinaar- ja Toiduameti peadirektori asetäitjale. Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt võttis kõrge riigiametnik kriminaalmenetluse raames vaadeldava kuue kuu jooksul süstemaatiliselt ja korduvalt altkäemaksu kokku kümnelt kalakäitlemisega tegelevalt ning külmutatud kala eksportivalt ettevõttelt. Seejuures esitati kriminaalmenetluse lõpuks altkäemaksu andmises ja vahendamises kahtlustused kokku 15 isikule. Kriminaalasja eeluurimisel käsitlemist leidnud kuriteoepisoodide puhul ulatub kõrgele riigiametnikule üle antud altkäemaksusumma ühtekokku u 23 300 dollarini ehk ligikaudu 307 000 kroonini. Eeluurimine kõnealuses kriminaalasjas on lõpule viidud ja materjalid prokuratuurile edastatud.

Infotehnoloogiajuhtide nõrkus uhkete autode vastu:
Henry Timmermann (ülal) ja Kristjan Mälik (all)

Infotehnoloogiaalaste hangetega seonduv korruptsioon

Kaitsepolitsei on viimasel paaril aastal avastanud juba neli korruptsioonijuhtumit, mis on otseselt seotud just infotehnoloogiaalaste riigihangetega ja riigiasutuste infotehnoloogiajuhtide ebaseadusliku tegevusega altkäemaksu või pistise võtmisel. Kõik menetletud juhtumid annavad veelkord tunnistust puudujääkidest riigi infotehnoloogiaalaste hangete korralduses ja järelevalvesüsteemis.

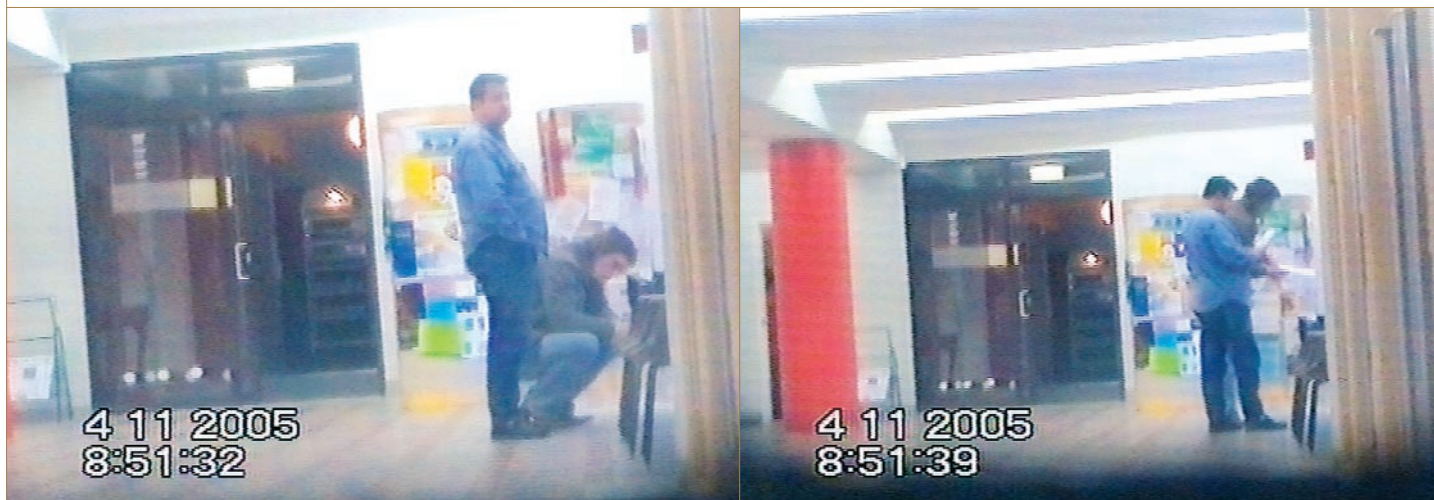
Nii näiteks mõistis kohus 2005. aastal kaitsepolitsei uuritud kriminaalasjas altkäemaksu ja pistise süstemaatilises nõudmises ja võtmises ning rahapesus süüdi Sotsiaalministeeriumi infotehnoloogia juhi Henry Timmermani ja karistas teda osalise reaalse vangistusega. Süüdistuste kohaselt võttis vähem kui aasta tööolnud Henry Timmerman üle 330 000 krooni altkäemaksu ühtekokku kuuelt erinevalt infotehnoloogiaettevõtteid osutavalt firmalt.

Samuti mõistis kohus kaitsepolitsei poolt 2004. aastal uuritud kriminaalasjas ametiseisundi kuritarvitamises süüdi Tööturuameti informaatikaosakonna juhataja ning hilisema nõuniku Ülo-Karla Kaski ning karistas teda tingimisi vangistusega. Süüdistuste kohaselt suunas Ülo-Karla Kask *Phare 2000* programmi finantseeritud üle 3 miljoni krooni suuruse rahvusvahelise infotehnoloogiahanke oma poja osalusega

konsortsiumile ning korraldas ka mitmete teiste Tööturuameti infotehnoloogiaalaste lepingute sõlmimise oma poja juhitava firmaga – kokku üle 1,2 miljoni krooni suuruses summas. Kuna esimesel juhul rikkus Ülo-Karla Kask ka rahvusvaheliste hangete teostamise korda, siis tuli Eesti riigil kõnealused 3 miljonit krooni projekti rahastajale tagasi maksta.

Infotehnoloogiahangetega seonduvalt esitas kaitsepolitsei 2005. aastal pistise võtmises kahtlustuse Sotsiaalkindlustusameti infotehnoloogiaala peadirektori asetäitjale. Ühtlasi esitati sama asutuse süsteemitehnoloogia osakonna juhatajale kahtlustus ametiseisundi kuritarvitamises ja pistise võtmises. Lisaks on sama kriminaalmenetluse raames esitatud pistise võtmises kahtlustus veel Tartu Pensioniameti direktorile ja tema infotehnoloogia peaspetsialistina töötavale abikaasale. Kõrgeid riigiametnikke kahtlustatakse selles, et nad eelistasid Sotsiaalkindlustusameti infosüsteemi SKAIS väljatöötamise, arendamise ja hooldamise ning töötajate koolitamise hangetel põhjendamatult ühte Eestis tegutsevat aktsiaseltsi, rikkudes seejuures ka riigihangete läbiviimise nõudeid. Kriminaalasjas kogutud materjalide põhjal jääb kohati koguni mulje, et hankeid ei korraldatudki mitte niivõrd vajadustest

lähtuvalt ning soodsama pakkumise saamiseks, vaid just riigiasutuste infotehnoloogiaelarde ärakulutamiseks. Seejuures hiiliti vajaduse korral nõuetekohastest hankeprotseduuridest üldse kõrvale ning tehti kõik selle nimel, et hanke võidaks igal juhul eespool mainitud firma.

Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt on firma teinud kõrgete riigiametnike pangakontodele alates 1997. aastast pidevalt rahaülekandeid ning andnud üle sularaha kokku u 1,52 miljonit krooni. Seejuures on tähelepanuväärne, et Sotsiaalkindlustusamet on olnud kõnealuse aktiivselt sellega lepingulistes suhetes just 1997. aastast. Kogu selle aja jooksul on infosüsteemiga seonduvad tööd läinud riigile maksuma kokku üle 65 miljoni krooni.

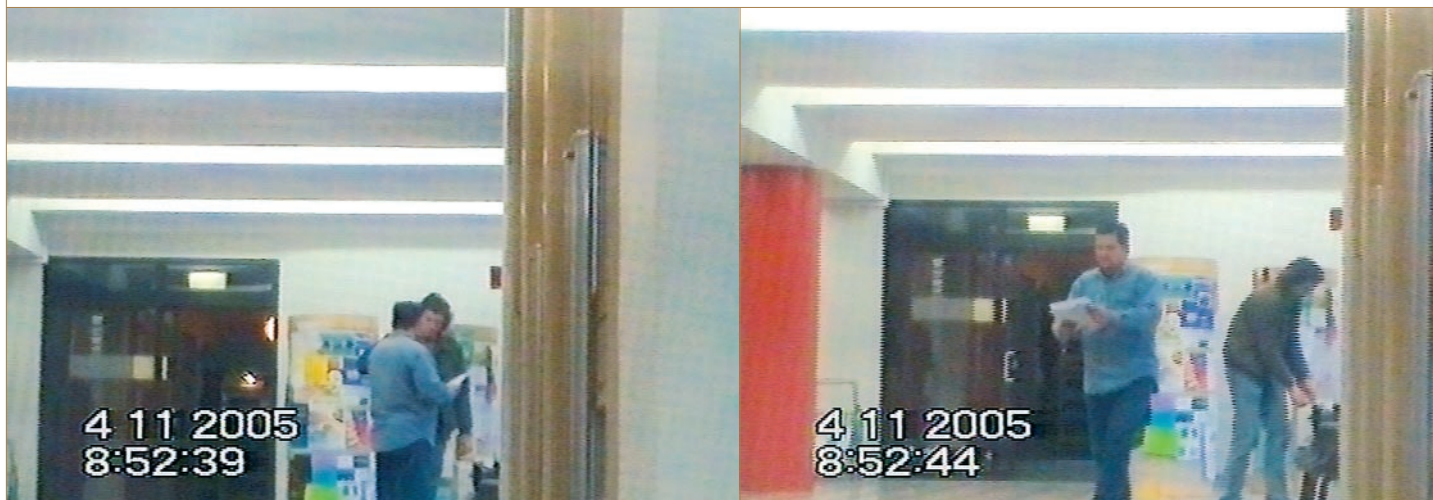
Sotsiaalkindlustusameti süsteemitehnoloogia osakonna juhatajat kahtlustatakse lisaks veel rahvusvaheliste hangete teostamise korra rikkumises. Nimelt osales ta 2004. aastal rahandusministeeriumi Sotsiaalkindlustusameti infosüsteemi SKAIS jaoks tarnitava riistvara soetamiseks väljakuulutatud ja *Phare 2000* programmist finantseeritud riigihanke hindamiskomisjoni töös. Tegemist oli rahvusvahelise hankega, mille kogumaksumus ületas 4,5 miljonit krooni. Enne hankekomisjoni töös osalemist allkirjastas Sotsiaalkindlustusameti osakonnajuhataja rahvusvahelistes hangetes nõutava sõltumatuse ja konfidentsiaalsuse deklaratsiooni.

Välisfinantseeringute kasutamise seonduvate rikkumiste suurim kõrvalrisk on see, et rahaliste vahendite väärkasutuse ilmnemisel nõuab projekti rahastanud rahvusvaheline organisatsioon riigilt tekitatud kahju hüvitamist ning väljamakstud summade tagastamist. Seega, kui Sotsiaalkindlustusameti osakonnajuhataja toimepandud rikkumine leiab kohtus kinnitust, peab riik kõnealused 4,5 miljonit krooni projekti rahastajale ilmselt tagastama. Kriminaalasja materjalid on edasiseks menetlemiseks prokuratuurile edastatud.

Riigi infotehnoloogiahangetega seonduvalt esitas kaitsepolitsei 2005. aastal pistise võtmises kahtlustuse ka Riigikantselei infotehnoloogia-talituse juhatajale Kristjan Mälgule, keda kahtlustatakse pistise võtmises kolme osaühingu juhatuse liikmelt ja omanikult Kalmar Kumarilt. Viimase näol on tegemist isikuga, kes töötas ka ise aastaid tagasi Riigikogu Kantselei infotehnoloogia-talitus. Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt osutasid Kalmar Kumari firmad Riigikantseleile pidevalt infotehnoloogiaalaseid teenuseid ning osalesid ka Riigikantselei väljakuulutatud riigihangetes, mille läbiviimise eest vastutas just Kristjan Mälg.

Ühtekokku said Kalmar Kumari firmad alates 2003. aastast Riigikantseleist erinevate hangete eest üle 1,8 miljoni krooni. Vastutasuks liisis üks firmadest – OÜ Makato Eesti – riigiametnikule soodsatel tingimustel ligi 310 000 krooni maksva sõiduauto Mazda 6, makstes osaliselt kinni selle liisingumaksed ning muud väiksemad kulutused. Kohus mõistis Kristjan Mälgu ja OÜ Makato Eesti süüdi ning karistas Kristjan Mälgu tingimisi vangistusega ning osaühingut Makato Eesti rahalise karistusega ja konfiskeeris Kristjan Mälgult ebaseadusliku soodustusena saadud summa.

Eespool toodud juhtumid kinnitavad ilmekalt infotehnoloogiaalaste hangete korruptsiooniriske ning seda, et pistis kui "äriedendamise" meetod on selles valdkonnas kujunenud pigem reeglilik kui erandlik. Kõigi juhtumite puhul on märkimisväärne ka korruptiivsete skeemide punumise rafineeritus pistise andjate poolt. Pistise pakkuja peaks aga siiski arvestama asjaoluga, et alati võib leiduda konkurent, kes pakub temast rohkem

Noortevanglas "kõrghariduse" omandanud Tallinna Ülikooli ehitusspetsialist kokkuleppeid sõlmimas

Tallinna Ülikooli ehitushangetega seonduv korruptsioon

Ministeeriumite ja riigiametite korruptsioonijuhtumite paljastamisel alustas kaitsepolitsei 2005. aastal kriminaalmenetlust Tallinna Ülikooli ehitusspetsialisti tegevuse uurimiseks, keda kahtlustatakse korduvas altkäemaksu võtmises ning ametialases võltsimises. Kahtlustuse kohaselt küsis ehitusspetsialist kuriteo matkimise ajal ülikooli uue õppehoone tõlketehnika soetamiseks korraldatud riigihankel 1,18 miljoni krooni suuruse hinnapakkumisega osalenud osaühingu juhatuse liikmetelt 500 000 krooni altkäemaksu. Vastutasuks lubas ta kindlustada, et nimetatud osaühing tunnistatakse riigihanke pakkumismenetluse võitjaks. Tegemist on teadaolevalt suurima avastatud altkäemaksusummaga, mis taheti korraga üle anda. Seejuures moodustab altkäemaksuks küsitud summa peaaegu 50% hanke kogumaksumusest.

Kõnealuse kuriteo muudab eriti küüniliseks fakt, et ehitusspetsialist tegi osaühingu juhatuse liikmetele ettepaneku suurendada tagantjärele nende poolt tehtud riigihanke pakkumise hinda poole miljoni ehk küsitud altkäemaksusumma võrra. Seega tasuski ülikool pärast hankelepingu sõlmimist osaühingule ebaseaduslike kokkulepete tulemusena tõlketehnika eest kokku 1,68 miljonit krooni ehk esialgsest pakkumisest 500 000 krooni rohkem.

Kriminaalasja materjalidest nähtuvalt ei olnud kõnealune altkäemaksujuhtum Tallinna Ülikooli ehitusspetsialisti puhul aga sugugi esimene ja ainus. Nimelt kahtlustatakse teda lisaks veel altkäemaksu võtmises ühelt teiselt aktsiaseltsilt, mis teostas Tallinna Ülikooli uue õppehoone audio-visuaalse süsteemi ehitus- ja paigaldustööd ning tarnis vastava tehnika. Seejuures tegi ehitusspetsialist kõnealuse aktsiaseltsi projektijuhile ettepaneku, et ta tagab ettevõttele võimalike lisatööde tellimise ja aktsepteerimise, kui äriühing kingib talle vastutasuks erinevat

kodutehnikat ning teeb tasuta kaablipaigaldustööd tema elumaja juures. Niisuguse ebaseadusliku kokkuleppe tagajärjel maksis Tallinna Ülikool firmale esialgsest hinnapakkumisest 20 000 krooni rohkem. Vastutasuks teostas ettevõtte ehitusspetsialisti elukohas tasuta kaablipaigaldustööd ning kinkis viimasele erinevat kodutehnikat, mille turuväärtus ulatub ligikaudu 40 000 kroonini.

Kurioosne on juhtumi puhul see, et ehitusspetsialist esitas Tallinna Ülikooli tööle kandideerimisel konkursikomisjonile võltsitud ülikooli diplomi. Tegelikult lõppes tema haridustee 1987. aastal Viljandi noortevanglas, kus ta suutis kinnipeetavana lõpetada vaid kümnenda klassi. Eeluurimine kõnealuses kriminaalasjas on lõpule viidud ja materjalid prokuratuurile edastatud.

KOMMUNISMİKURITEGUDE HUKKAMÕISTMISEST

Kaitsepolitsei amet on nüüdseks juba rohkem kui kümme aastat sõja- ja inimsusevastaseid kuritegusid uurinud. Need kuriteod pandi Eestis toime peamiselt Teise maailmasõja ajal või mõnekümne aasta vältel pärast sõja lõppu. Ühtemoodi oluliseks on Eestis peetud nii Saksa kui ka Nõukogude okupatsiooni tingimustes toimunud kuritegude uurimist. Kui natsliku Saksamaa teenistuses või selle pooltel võidelnud isikute sooritatud kuritegusid on maailmas uuritud väga paljude riikide poolt, siis totalitaarse Nõukogude režiimi tingimustes ja fašismivastase võitluse kätte varjus toime pandud inimsusevastaste kuritegude ning sõja- ja genotsiidikuritegude uurimist on pidanud oluliseks vaid üksikud Ida-Euroopa (väike)riigid. Siinkohal on oluline märkida, et Eesti riigi jõupingutused ei ole olnud asjatud ja kõrvuti natsikuritegudega on hukkamõistmist leidnud ka totalitaarsete kommunistlike režiimide kuriteod.

Eestis mõisteti kommunistlikuriteod hukka juba 18.06.2002 Riigikogu avaldusega "Okupatsioonirežiimi kuritegudest Eestis". Parlamendi dokumendile eelnes aasta varem, esimese massiküüditamise aastapäeval, 14.06.2001, Eesti Vabariigi presidendi Lennart Meri tehtud avaldus, milles ta tunnistas kuritegelikeks organisatsioonideks Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei (NLKP), Riikliku Julgeoleku Komitee (KGB) ja teised loendamatud repressiivorganid, millele totalitaarne võim andis õiguse surmaotsuste ja muude karistuste langetamiseks kohtuvälisel teel.

Totalitaarsete kommunistlike režiimide sooritatud rängad inimõiguste rikkumised on leidnud nüüdseks hukkamõistmist ka rahvusvahelisel tasemel. 25.01.2006 võttis Euroopa Nõukogu Parlamentaarne Assamblee (ENPA) suure hääleteenamusega vastu kommunismi kuritegusid hukka mõistva resolutsiooni. See oli esimene kord, kui nii laiaulatuslikul rahvusvahelisel tasemel on võetud seisukoht kommunistlike režiimide kuritegude suhtes. Resolutsiooniga, mille poolt hääletas 99, vastu oli 42 ja erapooletuks jäi 12 ENPA saadikut, kutsuti ENPA liikmesriikide kommunistlike või postkommunistlike parteisid üles kommunismi ajalugu ja omaenda minevikku ümber hindama.

ENPA vastu võetud resolutsioon on üldsõnaline ja selles ei viidata otsesõnu mitte ühelegi riigile või poliitilisele parteile. Kuritegelikeks ei loeta automaatselt mitte kõiki tegutsevaid kommunistlikke parteisid ja liikumisi, vaid üksnes totalitaarseid kommunistlike režiime, mille tingimustes on pandud toime inimsusevastaseid kuritegusid. Sellele vaatamata püüdsid mitmed ENPA saadikuterühmad resolutsiooni vastuvõtmist takistada. ENPA sotsialistide grupp tegi enne resolutsiooni üle hääletamist katse saata see arutamiseks tagasi poliitikanõukogusse. Samuti olid resolutsiooni ühed häälekamad vastased Vene Föderatsiooni Kommunistliku Partei esindajad, eesotsas Gennadi Zjuganoviga. Eesti jaoks ei olnud üllatuseks ka see, et pea kõik ENPA Vene delegatsiooni liikmed hääletasid resolutsiooni vastu. Ainsana oli resolutsiooni poolt Venemaa liberaaldemokraatide liider Vladimir Žirinovski. Venemaa Riigiduumi kommunistide fraktsiooni liige Viktor Iljuhhin süüdistas V. Žirinovskit sellest tulenevalt reeturluses ning nõudis viimase vara arestimist. Ei maksa arvata, et tavaliselt Eesti suunas vaenulikke repliike pilduv V. Žirinovski on tõepoolest asunud võitlema kommunistliku režiimi tõttu kannatanute eest. Tõenäoliselt oli skandaalitseja mainega V. Žirinovski eesmärk selle sammuga üksnes meedia tähelepanu võita. V. Iljuhhini avaldus omakorda illustreerib ilmekalt sõnavabaduse hetkeolukorda Venemaal.

Venemaa tegelikku vastumeelsust selle resolutsiooni suhtes näitas kujukalt Venemaa Föderatsiooninõukogu väliskomisjoni esimehe Mihhail Margelovi tegevus. ENPA kavatses tasakaalustatuse printsibist lähtudes võtta üheaegselt arutusele nii kommunistlikuritegusid hukka mõistva kui ka natsiideoloogia taasalienemist tauniva ettekande. M. Margelov, kes oli vastutav Venemaal leviva neonatsistliku liikumise olukorda kajastava raporti esitamise eest, eelistas samal ajal hoopis ENPA Lähis-Ida raportööriina Palestiinas toimunud valimisi jälgida ja seadis sellega tõsise küsimärgi alla mõlema raporti arutluse ENPAS. Palestiina omavalitsuse valimiste eel tehtud ametlikes avaldustes rõhutas M. Margelov vajadust anda võimalikult laialdane valimisõigus palestiinlastele. Samal päeval, kui ENPA võttis vastu resolutsiooni kommunistlike režiimide kuritegude hukkamõistmise kohta, toimusid Palestiina omavalitsuse valimised, mille võitis nii USAs kui ka Euroopa Liidus terroriorganisatsioonide nimekirja kantud islamirühmitus Hamas. Ennast alati võitjate või "suurte" hulka lugev Venemaa demonstreeris taas nii oma vastutustundetust enda sooritatud ajaloolise ülekohtu osas kui ka küünilist suhtumist demokraatlikesse väärtustesse.

Venemaa siseauditooriumile on seoses ENPA kommunistlikuritegusid hukka mõistva resolutsiooniga edastatud rahustavaid teateid. Riigiduumi välisasjade komitee esimees Konstantin Kossatšov kutsus kaasmaalasi üles resolutsiooni suhtuma rahulikult ja mitte üle reageerima, kuna resolutsioon on vaid soovitava iseloomuga. Venemaa poliitikainstituudi direktor Sergei Markov esindab aga valdavat arusaama ning ei ole K. Kossatšoviga nõus, nähes resolutsioonis otsest rünnakut Venemaa vastu. S. Markov: "ENPA eesmärk on läbinähtav. Venemaa on kommunistliku Nõukogude Liidu õigusjärglane. Resolutsioon annab ideoloogilise baasi esitada Venemaale nõudeid." Heaks näiteks ülereageerimisest on Vene Föderatsiooni Kommunistliku Partei tehtav vastukampaania, mis oma loogiliselt lahenduselt sarnaneb Iraani presidendi algatatud holokausti-teemalisele karikatuurikonkursile. Nimelt on Venemaa kommunistid asunud usinalt koostama nimekirja kapitalismi kuritegudest.

On kahetsusväärne, et Venemaa ei ole siiani suutnud selgelt distantseeruda Nõukogude Liidu totalitaarse kommunistliku režiimi toimepandud kuritegudest. Üha enam on näha adekvaatse kriitika puudumist ja õigustuste otsimist neile kuritegudele. Pole teada mitte ühtegi juhtumit, kus Venemaa uurimisorganid oleksid andnud kohtu alla inimsusevastases kuriteos või sõjakuriteos süüdistatavaid isikuid, kes töötasid Nõukogude repressiivorganites või asusid juhtivatel kohtadel kommunistlikus parteis. Kommunistliku režiimi kuritegusid ajaloolisest aspektist uurivatel vene ajaloolastel puudub riigipoolne moraalne ja rahaline toetus ning paremal juhul püütakse neile avalikkuse silmis luua riiklike alustalade õõnestajate imago. Ühekiuline maailmatunnetus ja adekvaatse informatsiooni puudumine nii minevikus kui kahetsusväärsele kombel ka tänapäeval toimuva osas ei saa kindlasti kaasa aidata demokraatlike põhiväärtuste kindlustumisele maailmas. Piiratud arvamuse-, mõtte- ja sõnavabaduse ning puuduva enesekriitika tingimustes ei saa me olla kunagi kindlad, et minevikus totalitaarsete režiimide poolt toimepandud rängad kuriteod ei kordu ka lähemas tulevikus.

RIIGISALADUSE KAITSE 1920–1940

Eesti Vabariigi poliitilise politsei kartoteek (praegu Riigiarhiivis)

Enne Teist maailmasõda ei olnud Eestis riigisaladuse seadust ega juriidilist terminit "riigisaladus". Siiski kasutati seda sõna kõnekeeles ja ka seadustega oli osa riigi julgeolekut puudutavast infost "avalikkuse tulemise" eest kaitstud.

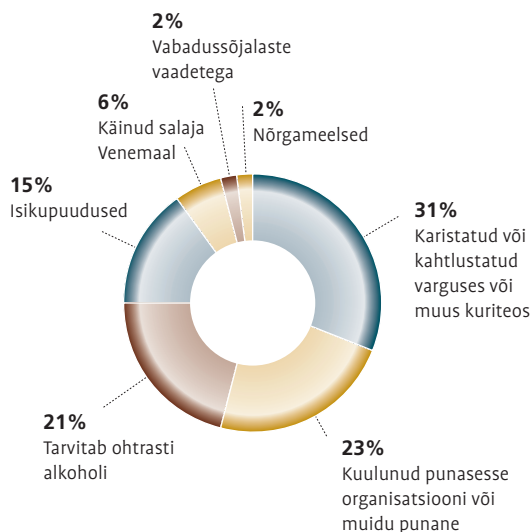
Karistused ja kaitstava info liigid olid sisse kirjutatud karistusseadustesse. Eesti oma seadusandluse väljatöötamine oli aega ja vaeva nõudev tegevus ning esialgu reguleerisid valdkonda tsaariaegsed nuhtlusseadus (1885) ja uus nuhtlusseadus (1909), alates 01.02.1935 kriminaalseadustik (KrS). Kergeima karistusena oli vanades seadustes "salajase" märkega dokumendi avaldamise eest ette nähtud ametist tagandamine või kuni 8 kuud vangistust, KrS nägi teenistusalaste dokumentide või teadete avaldamise eest, "mis teadvalt pidid hoitama saladuses", ette kuni 6 kuud vangistust. Kui aga vastav dokument puudutas riigi julgeolekut, sai selle eest kuni 1935. aastani määrata 2 aastat ja 8 kuud, edaspidi aga juba kuni 6 aastat vangistust. Karistusmäärad suurenesid, kui tegutseti välisriigi huvides või sõja ajal ning kõrgeima määrana, kui tegevus kvalifitseerus salakuulamiseks, oli ette nähtud surmanuhtlus.

Teave, mida nende seadustega kaitsti, võeti kokku suhteliselt lühidalt ja ebamääraselt KrS § 84, mille järgi oli keelatud avaldada:

1. teateid või asju, mis puutuvad Eesti Vabariigi välisesse julgeolekusse või ta sõjajõududesse või sõjalise riigikaitse ehitustesse ja mida pidi hoitama saladuses;
2. plaani, joonistuse või muu kirjelduse või kujutuse Eesti Vabariigi kindlustatud kohast, viimase jaoks määratud raioonist või esplanaadist, sõjalaevast või muust ehitusest, mis olid määratud sõjaliseks riigikaitseks, või dokumendi, mis puutub mobilisatsioonisse või üldse sõja ettevalmistuskorraldustesse".

Sõjaväemäärustikud nägid küll ette, et sõjaväelane ei tohi talle teenistusalaselt teatavaks saanud infot levitada, kuid sellegipoolest ei olnud kuskil täpselt kirjas, mis puutub julgeolekusse ja mida tuleb hoida saladuses. Kahtluse korral tuli ekspertarvamuse saamiseks pöörduda

Poliitilisele politsei poolt taustakontrolli ajal avastatud põhjused, mis välistasid ametniku juurdepääsu riigisaladustele

sõjaväeluure poole. Esitatud arvamuse kohaselt võis saladuseks olla ka täiesti avalik informatsioon, kui seda oli kogutud pika perioodi jooksul ja analüüsitud.

Salajaste dokumentide märgistamine oli suhteliselt kaootiline, seda eriti iseseisvuse esimestel aastatel (näiteks esinesid dokumentidel märked "väga salajane" ja "eriti salajane"). Hiljem jäid kolmeks peamiselt kasutusel olevaks tasemeks "täiesti salajane", "salajane" ja "ei kuulu avalikkusele". Nende kasutamine ei olnud täpselt reguleeritud ja arvatavasti otsustati dokumendi looja poolt vastavalt selle tähtsusele. Kõige rohkem esines märget salajane, mida kasutati laialdaselt sõjaväes, poliitilises politseis ja välisministeeriumis.

Tüüpiline 1920-1930-ndatel aastatel kaitsepolitseis (poliitilises politseis) täidetud kartoteegikaart. Siin: Nõukogude Venemaalt manipuleeritud eesti "revolutsionääri" Johannes Lauristini kohta.

1. Liiginimi *Lauristini*
 2. Ees- ja isanimi *Johannes Lauristini*
 3. Sünnimise aeg ja koht *1930. aastal Tallinnas*
 4. Kus hingekirjas *Kaasvõtte t. 15-106*
 5. Elukoht *Tallinnas*
 7. Suguvõtte ja tulvuse *Maailm*
 8. Usk *ei ole*
 11. Elukutse *ajakirjandus*
 13. Suhted väeteenistusega *registri jaoskond*
 14. Eelkaristus *registri jaoskond*
 15. Tundemärgid *registri jaoskond*
 16. Lisateated *Reg. "29" III 1923*
 Kaitsepolitsei *registri jaoskond*

Lugu No *52565220*
 Tallinnas *1281521*
 Perekonnaseis *üksik*
 Kodakondsus *üksik*
 Haridus *12*
 Registriraja *registri jaoskond*
 Registriraja *registri jaoskond*

Registriraja allkiri: *J. Lauristini*
 Registriraja: *J. Lauristini*

Üsna tihti ei tehtud salastusmärgete toimikute kaanele. Juhtus sedagi, et alles dokumendi tekstis (ja isegi mitte esilehel!) kirjutati, et käesolevat dokumenti tuleb lugeda täiesti salajaseks või et mitmesajaleheküljelisse ühegi märketa dokumenti eksis mõni "väga salajane" lisa. Kurioosne oli 1920. aastate algul valitsenud olukord, kus näiteks kõigi reservi arvatavate ohvitseride kohta saadeti "täiesti salajane" teade politseikomissaridele, kelle jaoskonna territooriumile nad elama kolisid, kuid samal ajal kirjutati eelarve "Riigi Teatajas" nii põhjalikult ridade kaupa lahti, et igaüks võis teada saada, kui palju raha kulutavad oma informaatoreile kaitsepolitsei ja sõjaväeluure. Aastatega olukord paranes ja muutus mõistuspärasemaks.

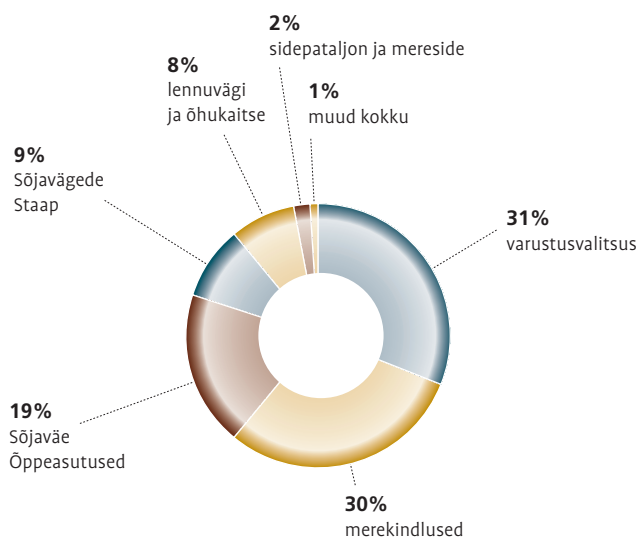
Ajakirjanduses oli mitmesuguse sõjavägede puudutava teabe avaldamine juba Vabadussõja ajal keelatud. Rahuaegsetes tingimustes anti 1923. aasta trükiseadusega Vabariigi Valitsusele õigus "teatava aja peale ära keelata teadete avaldamist perioodilistes trükitoodetes kõigi kaitseväe jõudude ja nende liikumise ning riigikaitse abinõude kui ka mobilisatsiooni üle". 1924. aasta jaanuaris võttiski valitsus määrusena vastu loetelu infost, mille avaldamine keelati. Lisaks sõjaväe struktuurile ning

selle käsutuses olevatele vahenditele ja isikkoosseisule olid selles pikas loetelus sees punktid armee meeleolu ja distsipliini, mobilisatsiooni ja sõjatööstuse ning välisriikidega sõlmitavate salajaste lepingute ja vastavate kavatsuste kohta. Piirangud ei kehtinud sõjaväe asutuste poolt avaldamiseks antud teabele. Määrus kehtis esialgu vaid ühe aasta, kuid seda pikendati korduvalt ning tegelikult oli see jõus kuni 1940. aastani. Määruse vastu eksinud trükitoote vastutavat toimetajat võis karistada rahatrahvi või kuni 6-kuulise arestiga.

Seaduste täitmise ja preventiivse töö eest vastutasid (asutuste struktuurimuutusi ja nimevahetusi siinkohal ei kajastata):

- > Poliitiline politsei (polpol) – tegeles vastuluurega kogu riigi ja uuris KR§ 74-121 ettenähtud kuritegusid, ühtlasi andis ametkonna kartoteek head võimalused isikute taustakontrolliks.
- > Sõjavägede Staabi II osakond – tegeles vastuluurega sõjaväes.
- > Siseministeeriumi administratiivosakond – kontrollis, et ajakirjandus ei avaldaks keelatud materjale.

Poliitilisele politseile sõjaväeluure kaudu isikute taustapäringuid esitanud sõjaväeasutused

Kaks esimest tegid tihedat koostööd omavahel ja piirivalvega – viimane ei vastutanud küll otseselt saladuste kaitse eest, kuid tihti peale viisid just piiril tabatud kullerite juurest niidid salakuulajateni riigiasutustes. Vastuluure tulemusena tabati ja mõisteti kohtute poolt süüdi kümneid spioone, kuid tavaliselt oli nende poolt kogutud teave kas vähese väärtusega või väärtusetu. Kõige ohtlikumad saladuste lekitajad tabati 1921. ja 1938. aastal.

1921. aastal võeti sõjaväe vastuluure ja kaitsepolitsei koostöös kinni ning anti kohtu alla mitu Riigikogu liikme Martin Bleimanni juhtimisel tegutsenud agenti. Sõjaministeeriumi inseneriväe inspektori joonestaja Johannes Alender mõisteti surma mahalaskmise teel, kolme ülejäänud puhul piirduti sunnitööga ning üks mõisteti õigeks. Nõukogude Venemaa luure kätte sattusid Narva piirkonna kaitserajatiste kaardid, Aegna ja Naissaare kindlusraudteede kaardid, üle saja salajase päevakäsu ja muid dokumente. Erilise agarusega paistis silma agent Peeter Lempo, kes oli samad salajased dokumendid müünud lisaks M. Bleimannile maha ka Nõukogude Venemaa saatkonnale, saades niimoodi topelttasu. Kogu tegevust organiseerinud Riigikogu liige Martin Bleimann jõudis pageda Venemaale, kus ta 1938. aastal J. Stalini algatatud poliitiliste massirepressioonide ajal hukati.

Toimunu avalikuks tulek juhtis tähelepanu mitmetele puudujääkidele saladuste kaitsmise süsteemis. Vaid nädal pärast esimesi arreteerimisi täpsustati sõjaministri salajase ringkirjaga salajaste dokumentide käitlemise reegleid ja rõhutati juba kehtivate reeglite täitmise vajadust.

1938. aastal tabati kapten Nikolai Trankmann, Pioneeripataljoni ohvitser Narvas, kes oli müünud Nõukogude Liidu luurile Narva kaitsepiirkonna patareipositsioonide, piirikindlustuste ja varjendite joonised, kavatavad projektid jms. Koos N. Trankmanniga anti kohtu alla tema

õemees ja abiline Adolf Polisinski, kes mõisteti 14 aastaks sunnitööle. N. Trankmannile endale mõisteti 20 aastat sunnitööd, kuid tegelikult vabanes mees juba Nõukogude Liidu okupatsioonivägede "riigipöörde" ajal juunis 1940 ja suri alles 1990. aastal.

Peale spioonide püüdmise oli oluline ja küllalt mahukas töö kahtlaste inimeste salajastest materjalidest eemal hoidmine. Saladustega kokkupuutuvatele ametikohtadele määratavate isikute tausta uurimisel oli salapolitsei ja sõjaväeluure koostöö eriti tihe. Enne inimese ametisse võtmist pidi vastav sõjaväeasutus edastama tema isikuandmed Sõjavägede Staabi II osakonnale, mis esitas isiku tausta kohta järelepärimise poliitilisele politseile. Seal kontrolliti kaartkartoteeki, mis 1940. aastaks sisaldas umbes 160 000 kaarti.

Kuigi teadaolevalt toimus niisugune koostöö juba 1920-ndatel aastatel, on täielikud andmed paraku säilinud ainult lühikese perioodi kohta, mis hõlmab ajavahemikku 13.06.–21.11.1939. Mainitud perioodil tunti huvi rohkem kui 1700 isiku tausta kohta, suuremalt jaolt oli tegu sõjatehasesse "Arsenal" või Merekindlustesse mitmesugustele töödele palgatavate isikutega ja sõjakooli sisseastujatega ning mitmesugustesse sõjaväeasutustesse tööle asujatega. Vaid mõned üksikud päringud olid seotud sõjaväeluure operatiivhuvidega. Siis paluti poliitilisel politseil lisaks kartoteegis leiduvale ka kohapeal järelepärimisi teha. Nimetatud ajavahemikul tuli poliitilisel politseil päevas kontrollida andmeid 12 isiku kohta. Vastati keskmiselt vähem kui kümne päeva jooksul. Tavaliselt saabus vastus mõne päevaga, kuid päringud poliitilise politsei komisaridele väljaspool Tallinna võtsid loomulikult rohkem aega. Kompromiteerivaid andmeid leiti 3,75% kohta kontrollitud isikutest, tihedamini esinevateks "pattudeks" olid kriminaalne ja/või kommunistlik minevik ning liigne alkoholi tarbimine.

SISUKORD

Peadirektori eessõna	1	Põhiseadusliku korra kaitse	11
Personal ja koolitus	2	Rahvusvahelise terrorismi ennetamine	18
Suhted avalikkusega	4	Korruptsioonivastane võitlus	24
Vastuluure	6	Kommunismikuritegude hukkamõistmisest	32
Riigisaladuse kaitse	8	Ajalooost: Riigisaladuse kaitse 1920–1940	34
Majandusjulgeolek	10		

Eesti suuremad linnad (maanteed mööda, km)

linnad 01.01.2005

		Kaugus Tallinnast
Tallinn	396 010	-
Tartu	101 483	185
Narva	69 410	212
Kohtla-Järve	46 032	156
Pärnu	44 396	129
Viljandi	20 354	159

Eesti Vabariigi kodanike etniline koosseis

Rahvus	%
Eestlased	68%
Venelased	26%
Ukrainlased	2%
Teised rahvused	4%

Disain: Smile Group

Koostas: Toivo Kamenik

Fotod: Kaitsepolitsei arhiiv, Väino Silm,
Liis Treimann (Postimees),

Peeter Langovits (Postimees),

Toomas Huik (Postimees), Juta Kübarsepp,

Jarek Jõepera, Bulls Press, Focus

Trükk: Europrint